

HILÂFET

İÇİNDEKİLER

HİLÂFET.....	03
HALİFE'NİN NASBEDİLMESİ (SEÇİLMESİ) İÇİN MÜSLÜMANLARA VERİLEN SÜRE	08
HİLÂFET SÖZLEŞMESİ	08
HALİFE'YE BİAT	11
HALİFE ADAYINDA ARANAN ŞARTLAR.	13
HİLÂFET'E TALİP OLMAK.	16
HİLÂFET'İN TEK OLUŞU	16
VELAYET YA DA VASİYYET YOLU İLE HİLÂFET'E GEÇMENİN HÜKMÜ.....	18
HALİFE'Yİ NASBETMENİN YOLU.....	19
HALİFE'NİN AZLİ.....	25
HİLÂFET NİZAMI KENDİNE HAS ÖZEL BİR NİZAMDIR.....	26

İbni Abbas'tan rivayetle Rasul (ﷺ) buyurdu ki: مَنْ كَرِهَ مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا فَلْيَصْنِرْ عَلَيْهِ فَإِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ خَرَجَ مِنْهُ إِلَّا مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً **"Kim emirinden (idarecisinden) hoşuna gitmeyen bir şey görürse sabretsin. Çünkü insanlardan kim olursa olsun sultadan (Halife'nin otoritesinden) bir karış uzaklaşırsa o kişi ancak cahiliye ölümü ile ölür"**¹

Bu hadislerde Rasulullah (ﷺ) müslümanları bir takım valilerin (idarecilerin) yöneteceğine işaret ettiği gibi Halife'nin müslümanların "kalkanı" (korunağı) olduğunu da ifade etmiştir. Rasulün imamı "kalkan" olarak tanımlaması imamın varlığının faydaları hakkında bir haberdir. Haber ise bir taleptir. Bu nedenle hadislerde imamın seçilmesine yönelik bir talep söz konusudur. Eğer bir hususun Allah ve Rasulü tarafından bildirilmesi yani haber verilmesi bir yerme ifadesi içeriyorsa, ortada o şeyi terketmeyi gerektiren bir talep (nehiy) var demektir. Eğer söz konusu ifadede bir övgü varsa bu da fiilin yapılmasını gerektiren bir talep anlamına gelir. Talep edilen fiilin yapılması şer'î bir hükümü yerine getirmeyi gerektiriyorsa ya da söz konusu fiilin yapılmaması hükmün terkinin beraberinde getiriyorsa talep kesin olur.

Rasulullah'ın adı geçen hadislerinde; müslümanları yönetecek kişilerin Halifeler olacakları bildirilmiştir. Bu demektir ki bu haber bir Halife'nin tayin edilmesini gerektiren taleptir. Ayrıca bu hadisler müslümanların otoritenin emrinden dışarı çıkmalarını haram kıldığı gibi kendileri için bir yönetim sistemi kurmalarını, Halifelere itaatı ve Hilâfetleri hakkında onlarla çekişenlerle savaşmayı da farz kılmıştır.

Müslimden rivayetle Nebi (ﷺ) söyle buyurmuştur: مَنْ بَايَعَ إِمَامًا فَأَعْطَاهُ صَفْقَةً يَدُهُ وَثَمْرَةَ قَلْبِهِ فَلْيَطِغْهُ إِنْ اسْتَطَاعَ فَإِنَّ جَاءَ آخَرَ يُنَازِعُهُ فَاضْرِبُوا عُنُقَ الْآخِرِ **"Kim bir imama biat edip elini sıkar ve kalbinin meyvesini verirse (rıza gösterirse) gücünün yettiği kadar itaat etsin. Eğer (iktidarı ele geçirmek için) onunla çekişecek bir kişi ortaya çıkarsa bu kişinin boynunu vurun"**² Halife'ye itaatle ilgili emir Hilâfet'i kurulması için bir emir demektir. Ayrıca Halife ile çekişen kimse ile savaşmaya dair emir tek bir Halife'nin bulunmasındaki devamlılığa kesin bir işaretler.

Sahabelerin bu konudaki icmama gelince: Sahabeler (رضي الله عنهم) Rasulullah (ﷺ)'in vefatından hemen sonra bir Halife'nin seçilmesinin gereği üzerine icma etmişlerdir. Aynı sahabe icması Ebu Bekir (رضي الله عنه)'a, Ömer (رضي الله عنه), Osman (رضي الله عنه) ve Ali (رضي الله عنه) 'a yapılan biatle tekerrür etmiştir. Nitekim sahabenin bu icmandaki kesinlik şu olayla da te'yid edilmiştir: Rasulullah (ﷺ)'in vefatından sonra sahabeler onu defnetmek yerine yeni bir Halife'nin seçimi ile meşgul olmuşlardır. Halbuki ölünün en kısa zamanda defni farz kılınmış ve ölüyü defnetmenin kendilerine farz olduğu kişilerin defni erteleyip başka bir işle meşgul olmaları da haram kılınmıştır.

Rasulullah'ın cenazesinin techizi ve defni üzerlerine farz olan sahabelerin bir kısmı Rasulullah (ﷺ)'in defni ile meşgul olmayı bırakıp Halife'nin seçimi ile meşgul olurken bir kısmı da cenazeyi defnetmeye ya da defne engel olan seçime engel olmaya imkanları olduğu halde defnin iki gece ertelenmesi karşısında sessiz kaldılar ve defnin geciktirilmesine iştirak ettiler. Peygamberin cenazesinin defni beklerken Halife'nin seçimi ile meşgulliyet şeklinde gerçekleşen bu icma göstermektedir ki Halife'nin seçilmesi insanların en hayırlısının cenazesinin defnedilmesinden daha önemli bir farzdır.

Üstelik sahabelerin, Halife'nin seçilmesi hususundaki icmaları yaşadıkları sürece devam etmiştir. Sahabeler arasında kimin Halife olacağı konusunda ihtilaf olabildiği halde Rasulullah'ın ve Raşit Halifelerden her birinin vefatından sonra bir Halife'nin seçilmesi konusunda kesinlikle ihtilaf olmamıştır. İşte sahabelerin bu icması Halife'nin tayini farziyetinin açık ve kuvvetli bir delilidir.

Aslında, dinin hakim kılınması, dünya ve ahiretle ilgili şeriat hükümlerinin uygulanması subutu ve delaleti kesin delillerle tüm müslümanlar üzerine farzdır. Bu farzın gerçekleşmesinin şartı ise sulta

¹ Müslim K. İmara H. No 1849/47

² Müslim K. İmara Bab 10 H. N: 1844

(otorite) sahibi bir idareci yani Halife'nin varlığıdır. "Bir farzın yerine getirilmesi için gerekli olan şeyler de farzdır" şer'î kaidesi gereği bir Halife'nin belirlenmesi farzdır.

Bunlara ilaveten, Allahu Teâla, müslümanlar arasında Allah'ın indirdikleri ile hükmetmesi için Rasul (ﷺ)'e kesin bir şekilde emir vererek şöyle dedi: **فَأَحْكُمُ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ** "Onların aralarında Allah'ın indirdikleri ile hükmet haktan sana gelenin dışında onların hevalarına (arzularına uyma)"¹

"Onların arasında Allah'ın indirdikleri ile hükmet, onların heva ve heveslerine uyma ve seni, Allah'ın sana indirdiğinin bazısından saptırırlar diye onlardan sakın"²

Allah'ın hitabının sadece Rasülüne has olduğuna dair bir delil olmadıkça Rasule hitab onun ümmetine bir hitaptır. Söz konusu ayetlerin Rasule has olduğuna dair bir delil olmadığından, bu ayetler yönetim otoritesini kurmalarına yönelik müslümanlara bir hitaptır. Halife'nin seçilmesi de kesinlikle aynı anlama gelmektedir. Nitekim Allahu Teâla, kendilerinden olan ulul emre itaati bütün müslümanlara farz kıldı. Bu emir de veliyul emrin yani Halife'nin bulunmasına delalet eder. Allahu Teâla şöyle buyurmaktadır: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ** "Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Rasule ve sizden olan ulul emre itaat edin"³

Allahu Teâla olmayan bir şeye itaatı emretmeyeceğine göre bu ayet veliyul emrin var olmasının farzıyetine delalet eder. Veliyul emrin varlığı da şer'î hükümlerin tatbikini gerekli kılar yokluğu ise şer'î hükümlerin yürürlükten kalkması anlamına gelir. Sonuç olarak veliyul emrin bulunması farzdır. Veliyul emrin bulunmaması ya da bulunması için çalışılmaması şer'î hükümlerin hayattan uzaklaşması gibi bir haramın gerçekleşmesine sebep olur.

İşte tüm bunlar müslümanların kendilerine bir idare ve sulta kurmalarının üzerlerine farz olduğuna dair açık ve net delillerdir. Yine söz konusu deliller idarenin başında bulunacak ve ümmetin işlerini yürütecek bir Halife'yi seçmenin müslümanlara farz olduğunu çok açık ve net bir şekilde göstermektedir. Burada kastedilen sulta, soyut bir sulta ve idare olmayıp şeriatı uygulamaya yönelik bir otoritedir.

Müslim'in Avf b.Malik El Eşcai'den rivayet ettiği Rasulullah'ın şu sözü de bu konuda bize fikir vermektedir: **خَيْرُ أُمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُحِبُّونَهُمْ وَيُحِبُّونَكُمْ وَيُصَلُّونَ عَلَيْكُمْ وَتُصَلُّونَ عَلَيْهِمْ وَشِرَارُ أُمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُبْغِضُونَهُمْ وَيُبْغِضُونَكُمْ وَتَلْعَنُونَهُمْ وَيَلْعَنُونَكُمْ** "Sizin hayırlı imamlarınız şunlardır: Siz onları seversiniz onlar da sizi severler. Onlar sizin için dua ederler, siz de onlar için dua edersiniz. Şerli imamlarınız ise sizden nefret ederler siz de onlardan nefret edersiniz, siz onlara lanet edersiniz onlar da size lanet ederler" Denildi ki; "Ya Rasulullah onlara kılıçla karşı çıkmayalım mı? Dedi ki: "İçinizde namazı ikame ettikleri sürece hayır"⁴

Bu hadis açık bir şekilde imamların hayırlı ve şerlisini bildirdiği gibi dini uyguladıkları sürece onlara kılıçla karşı koymanın haramlığına da delalet etmektedir. Hadisteki namazı ikame etmek dolaylı bir anlatımdır ve dini hükümleri tümü ile tatbik etmek anlamına gelmektedir. Buraya kadar verilen delillerle İslâm'ın hükümlerini uygulamak ve İslâm davetini yüklenmek için bir Halife'nin bulunmasının bütün müslümanlara farz oluşu sahih şer'î naslarla sabit olmuştur.

Bir Halife'nin seçilmesinin müslümanlar üzerine farzıyeti başka açılardan da bir gerekliliktir. Allahu Teâla İslâm'ın hükümlerinin uygulanması için bir idari yapı kurulmasını ve müslümanların her türlü varlıklarının korunmasını müslümanlara farz kılmıştır. Bu farzı uygulamanın şartı ise bir Halife'nin bulunmasıdır. Ancak bu farz bir farz-ı kifayedir bir takım müslümanlar bu farzın gereğini yaparlarsa

¹ Maide 48

² Maide 49

³ Nisa 59

⁴ Müslim K. İmara Bab 17 H. No: 1855

diğerlerinden bu farz kalkar. Fakat bu farzı bir kısım müslüman ikame edemiyorsa, ikamesi için hali hazırda çaba sarfediyor olsalar bile bu farziyet diğer müslümanlar için de bağlayıcı bir farz olarak kalır. Müslümanlar Halifesiz oldukları müddetçe bu farz hiçbir müslümanın üzerinden kalkmaz.

Müslümanların, tüm müslümanları bağlayıcı tek bir Halife'nin varlığı için çalışmamaları en büyük günahlardan birisidir. Çünkü bu hayati bir farzı terk etmek anlamına gelir. Halbuki dinin hükümlerinin tatbiki ancak bu farzın yerine getirilmesi ile mümkündür. Hatta İslâm'ın hayat sahasındaki varlığı ancak bu farzla mümkündür. Bu nedenle müslümanların bir Halife'nin bulunması için çalışmamaları ya da bu çalışmalardan geri kalmaları halinde dünyanın neresinde yaşıyorsa yaşasın hepsi günahkar olurlar. Eğer müslümanlardan bir kısmı Halife'nin varlığı için çalışırsa günah çalışanlar üzerinden kalkar ancak çalışmayanlardan kalkmaz ve farziyet Halife seçilinceye kadar devam eder. Bu farzın ikamesi için çalışmak, farzı geciktirmek ve yerine getirmemekten doğacak günahı düşürür. Zira farzın gerçekleşmesini engelleyen faktörler kendi dışında gerçekleşmektedir. Farzı yerine getirmek için çalışmaya teşebbüs etmeyenler ise Halife'nin yok olduğu üçüncü günden Halife'nin varlığına kadar geçen süredeki günahın sahibidirler. Allahu Teâla kendileri üzerine farz kıldığı halde onlar bu farzı yerine getirmediikleri için Allah'ın azabına müstehak oldukları gibi dünya ve ahirette rezil ve zelil olmayı hak ederler. Allah'ın yapılmasını emrettiği bir farzı terk etmek açıkça müslümanı azaba müstehak kılar. Özellikle bu farz bir Halife'nin varlığı için çalışmak gibi İslâm'ın en önemli farzlarından biri olursa. Zira bu farz diğer farzların tatbiki için de gerekli bir farzdır. Bu farz yerine gelince dinin hükümleri tatbik imkanı bulur, İslâm'ın şanı yükselir, Allah'ın kelimesi (dini) İslâm memleketlerinde ve tüm dünya da yücelir.

İnziva veya insanlardan uzaklaşarak sadece şahsi, özel meseleleri ile ilgili dini hükümlere bağlanmak hakkındaki hadisler Halife'nin varlığı için çalışmamak veya geri kalmaktan doğacak günahı müslümanlardan düşürmek için delil olarak gösterilemez. Çünkü söz konusu hadisler bir Halife'nin var olması için çalışmamaya cevaz vermez. Bu konulardaki hadisleri dikkatlice inceleyen kimse bunların Halife'nin tayini için çalışmamak ya da çalışmaktan geri kalmak için ruhsat olmadıklarını aksine dine sımsıkı bağlanmakla ilgili emirler olduklarını görürler.

Bişr İbni Ubeydullah El Hadrami, Ebu İdris El Hulani'nin Huzeyfe İbn El Yeman'dan şu hadisi işittiğini rivayet etmişti: كَانَ النَّاسُ يَسْأَلُونَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْخَيْرِ وَكَانَتْ أَسْأَلُهُ عَنِ الشَّرِّ مَخَافَةَ أَنْ يُدْرِكَنِي فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا كُنَّا فِي جَاهِلِيَّةٍ وَشَرٌّ فَجَاءَنَا اللَّهُ بِهَذَا الْخَيْرِ فَهَلْ بَعْدَ هَذَا الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ وَهَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الشَّرِّ مِنْ خَيْرٍ قَالَ نَعَمْ وَفِيهِ دَخْنٌ قُلْتُ وَمَا دَخْنُهُ قَالَ قَوْمٌ يَهْدُونَ بِغَيْرِ هُدًى تَعْرِفُ مِنْهُمْ وَتُشْكِرُ قُلْتُ فَهَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ قَالَ نَعَمْ دُعَاءُ عَلَى أَبْوَابِ جَهَنَّمَ مَنْ أَجَابَهُمْ إِلَيْهَا قَذَفُوهُ فِيهَا قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ صِفْهُمْ لَنَا قَالَ هُمْ مِنْ جَلْدَتِنَا وَيَتَكَلَّمُونَ بِالسِّنِّتِنَا قُلْتُ فَمَا تَأْمُرُنِي إِنْ أَدْرِكَنِي ذَلِكَ قَالَ تَلَزَمُ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَإِمَامَهُمْ قُلْتُ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ جَمَاعَةٌ وَلَا إِمَامٌ قَالَ فَاعْتَزِلْ تِلْكَ الْفِرْقَ كُلَّهَا وَلَوْ أَنْ تَعْضُ بِأَصْلِ شَجَرَةٍ حَتَّى يُدْرِكَكَ الْمَوْتُ وَأَنْتَ عَلَى ذَلِكَ "İnsanlar Rasulullah (ﷺ)'e hayır hakkında soruyorlardı. Fakat ben, bana dokunmasından korkarak şer hakkında soruyordum. Dedim ki; "Ya Rasulullah biz cahiliye ve şer içindeydik Allahu Teâla bize bu hayrı getirdi. Peki bu hayırdan sonra şer var mı?" Dedi ki; "Evet fakat içinde karışıklık ve şer var" Dedim ki; "O karışıklık nedir?" Dedi ki; "Bir takım insanlar benim gösterdiğim yolun (hidayetinin) dışında benim sünnetimin tersine ümmeti idare edecekler. Onları bileceksiniz ve onları kabul etmeyeceksiniz." Dedim ki; Bu hayırdan sonra şer var mı?" Dedi ki; "Evet. Cehennem kapılarında davetçiler olacaktır. Kim onlara uyarırsa onu cehenneme atacaktır" Dedim ki; "Ya Rasulullah, bize onları tarif et?" Dedi ki; Onlar bizim milletimizden (dinimizden) insanlardır. Bizim aziz duygularımızla seslenerek bizim dilimizle konuşurlar" Dedim ki; "Bunların zamanı bana yetişirse bana ne emredersiniz?" Dedi ki; "Müslümanların cemaatından ve Halifesinden ayrılmazsın" Dedim ki; "Eğer müslümanların cemaatı ve Halifesi yoksa" Dedi ki; "O zaman bütün cehenneme davet edenlerden uzak dur. Velew ki bir ağacın köklerini ısırpı kalsan da ölüm sana gelinceye kadar o durum üzere kal"¹

Bu hadis; Rasulullah (ﷺ)'in müslümanların cemaatına ve Halifesine bağlanmayı müslümanlara emrettiği gibi cehennem davetçilerinden de uzak kalmayı emrettiğini açık şekilde göstermektedir. Soru soran, Rasul'e müslümanlar için bir Halife ya da cemaat olmazsa cehennem davetçilerine karşı ne

¹ Buhari Fiten-12, Tecrid C. 9 S. 297 H. No: 1471

yapılması gerektiğini sorduğunda; Rasul (ﷺ) ona bu gruplardan uzak durmayı emretti, uzlete çekilip müslümanlardan uzak durmayı ya da Halife'nin ikamesinden geri kalıp vazgeçmeyi değil.

Rasul (ﷺ) soru sorana: *فَاعْتَرَلْ تِلْكَ الْفِرْقَ كُلَّهَا* "**O grupların hepsinden uzak kal**" diye açık ve net olarak emretti. Hatta ona bir ağacın köklerini dişleri ile ısıyıp kalsa dahi o cehenneme çağıran grupları terk edecek ve ölüm kendisine ulaşınca kadar o durumunu muhafaza edecektir. Hadis, böylesi bir ortamda yaşayan kimsenin dinine sımsıkı sarılmasını ve cehenneme davet edenlerden uzak durması gerektiği anlamını vurgulamaktadır.

Bu hadiste, Hilâfet'i kurulması için çalışmayı terk etmeye dair hiçbir mazeret ve ruhsat yoktur. Hadis kişinin dininin selameti için ağacın köklerini yese dahi Cehenneme davet edenlerden uzak kalmasını emretmektedir. Kim ki bu hadisi delil gösterip Hilâfet'i kurulması için çalışmazsa bu farzın günahı üzerinde kalır. Müslümana, müslümanların cemaatından uzak kalması ya da dinin hükümlerini uygulamaktan ve Hilâfeti kurmaktan uzak durması emr olunmamıştır.

Yine Buhari Ebu Said El Hudri (رضي الله عنه)'dan Rasulullah (ﷺ)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

يُوشِكُ أَنْ يَكُونَ خَيْرَ مَالِ الْمُسْلِمِ عِنْدَ يَتْبَعُ بِهَا شَعَفَ الْجِبَالِ وَمَوَاقِعَ الْقَطْرِ يَقْرَأُ بَدِينَهُ مِنَ الْفِتَنِ "**Öyle bir zaman gelecek ki, müslümanın en hayırlı malı kendi dinini fitnelerden korumak için dağ başlarında gezdirip (birikmiş) yağmur suyu başlarında güttüğü davarlar(dan ibaret) olacaktır.**"¹ Bu hadisten de çıkan anlam yeryüzü bir Halifeden yoksun olduğu zaman müslümanların cemaatından uzak kalmak ya da dinin hükümlerinin hakim kılınması ve Hilâfet'i kurulmasından geri kalmak değildir. Hadis, fitne günlerinde müslümanın malından hayırlı olanı ve fitneden kaçmak için ne yapacağını beyan etmektedir. Hadis, inziva ve insanlardan uzak durmayı teşvik amacını gütmeyen bir hadistir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; yeryüzü Hilâfet'ten yoksunken müslümanların dini hakim kılmak ve Hilâfeti kurmaktan geri kalmasına hiçbir şekilde mazeret ve ruhsat yoktur. Yeryüzünde Allah'ın tayin ettiği sınırları korumak için hadleri uygulayan ya da dinin hükümlerini yerine getirip "**La ilahe illallah Muhammedun Rasulullah**" sancağı altında müslümanların cemaatını birleştiren bir devlet olmayınca Hilâfeti kurup Halife'yi tayin için bir çalışma yapmaktan geri kalmak için hiçbir mazeret ve ruhsat yoktur.

¹ Buhari K. Fiten Bab 15 S. 94

HALİFENİN NASB EDİLMESİ (BELİRLENMESİ) İÇİN MÜSLÜMANLARA VERİLEN SÜRE

Halife'yi seçmeleri için müslümanlara verilen süre iki gecedir. Boyunlarında biat olmaksızın ikiden fazla gecenin geçmesi müslümanlara helal olmaz. Halife'nin öldüğü ya da azledildiği andan itibaren yeni Halife'yi seçmek farzdır ve iki gecelik bir süre ile sınırlandırılmıştır.

Halife seçilmeden iki geceden fazla zaman geçmişse bakılır. Eğer müslümanlar Halife seçimi ile meşgul oldukları halde engel olamadıkları zor ve çetin dış şartlar sonucu seçim gerçekleşmemişse bu durumda farzı uygulamaya çalışmalarından dolayı günah onlardan kalkar. Zira Rasul(ﷺ) şöyle buyurmuştur:

رفع عن أمتي الخطأ والنسيان وما استكرهوا عليه "Ümmetimin üzerinden hata unutkanlık ve zor dış şartlar nedeni ile doğan günahlar kaldırıldı"

Müslümanlar, Halife'yi seçmek için uğraşmazlarsa Halife seçilinceye kadar farz hepsinin üzerine kalır ve günahkar olurlar. Halife belirlenince (nasbedilince) farz üzerlerinden kalkar. Ancak; Hilâfet'i ikamesi ve Halife'nin belirlenmesinde gösterdikleri zaafıtan doğan günah üzerlerinde kalır. Allah bir müslümanı herhangi bir farzı yerine getirmeyerek işlediği günahıtan hesaba çekeceği gibi Halife'nin nasbedilmesi farzını yerine getirmemelerinden dolayı işlemiş oldukları bir günahıtan da hesaba çekecektir.

Halife'yi seçme farzının iki gece gibi bir süre ile sınırlandırılmasının deliline gelince : Sahabenin, Rasulullah'ın vefat haberi kendilerine ulaştıktan hemen sonra Rasulullah'ın Halifesini seçmek için Saide Oğullarının sakifesinde (misafir odasında) toplanması olayı bu meselede delildir. Sahabe Saide oğullarının sakifesinde tartışıp ikinci gün halkı biat almak için camide topladılar. Neticede seçim işi iki gece ve üç gündüzde gerçekleşti.

Yine Ömer hançerlenip öleceğini anlayınca aralarından bir Halife seçilmesi için şura ehlini belirledi ve bu işin üç gün içinde bitirilmesini istedi. Üç gün içerisinde bir Halife üzerinde anlaşamaz ise engel olan kişinin öldürülmesi için elli müslüman tayin etti ki bunu yaparken engel olacak kişinin şura ehli ya da sahabeden olmasına dahi bakmadı. Sahabeden de Ömer'in bu uygulamasına itiraz ve muhalefet edildiğine dair hiç bir rivayet nakledilmemiştir. İşte bu olay da iki gece üç gündüzden fazla Halifesiz kalmanın caiz olmadığına dair sahabe icmaıdır. Sahabenin icmaı ise Kur'an ve sünnet gibi bir şer'î delildir.

HİLÂFET SÖZLEŞMESİ

Hilâfet, seçim ve kabul esası üzerine kurulu bir akittir (sözleşmedir). İşlerin idaresi hususunda itaat edilme hakkına sahip olan kişiye itaat etmek için yapılan bir biatla gerçekleşir. Bu nedenle idareyi üstlenecek yöneticinin yönetme işini rıza ile kabulü gerektiği gibi idareciye biat eden yönetilenlerin de yöneticiyi rıza ile kabul etmeleri gereklidir. Bu nedenle eğer bir kişi Halife olmayı reddederse onu bu işi yapmaya zorlamak caiz değildir. Kendisine Halifelik zorla kabul ettirilemeyeceği gibi kabul için de zorlanamaz. Aksine ondan vazgeçilip başkası seçilir. Aynı şekilde insanlardan zorla biat alınması da caiz değildir. Çünkü zorlamanın bulunduğu bir sözleşme sahih sayılmaz. Zira Hilâfet akdi seçim ve rıza sözleşmesidir.

Biatları geçerli kişiler tarafından biat sözleşmesi tamamlanan kişi veliyul emir (Halife) olur ve kendisine itaat farz olur. Bu aşamadan sonra Halife'ye yapılacak biat, Hilâfet sözleşmesini te'yid eden bir biat değil, itaat için yapılmış bir biat olur.

Hilâfet sözleşmesi kesinleştikten sonra ise Halife'nin geri kalan insanları biata zorlaması caiz olur. Bu zorlama Halife'ye itaat için bir zorlamadır ve şer'an farzdır. Sözleşme biatı zorlama olmadan sadece rıza ile alındığı halde sözleşme (inikat) biatı yapıldıktan sonra itaat biatında Halife'nin Allah'ın hükümlerini tatbik edebilmek için insanları zorlaması caizdir.

Hilâfet bir sözleşmedir ve hiçbir sözleşme, sözleşmeyi yapacak taraflar olmadıkça gerçekleşmez. Bir kimsenin yargıçlık ya da emirlik yap diye kendisini atayan birileri olmadıkça yargıç ya da emir olmaması gibi Halife de kendisini bu makama seçip biat eden kişiler bulunmadıkça Halife olamaz. Dolayısı ile müslümanlar kendisini Halife olarak tayin etmedikçe ve kendisi üzerinde Hilâfet sözleşmesi gerçekleşmedikçe hiç kimse Hilâfet yetkisine sahip olamaz. Hilâfet'e talip olan ve Halife'ye bu yetkiyi veren iki taraf bulunmadıkça sözleşme gerçekleşmez. Bu nedenle Hilâfet akdi için müslümanların biatı mutlaka gereklidir.

Eğer bir kimse kuvvet ve zor kullanarak idareyi ele geçirip yönetime gelmişse bu kimse kesinlikle Halife olamaz. Ola ki bu kişi kendini Halife olarak ilan etse dahi. Çünkü müslümanlar tarafından henüz Hilâfet sözleşmesi yapılmamıştır. Zor ve kuvvet kullanarak alınan böylesi bir biata itibar edilmez ve Hilâfet akdi (sözleşmesi) yapılmış sayılmaz. Zira Hilâfet sözleşmesi seçim ve karşılıklı kabul ile gerçekleşen zor içermeyen bir sözleşmedir.

Ancak idareyi zor kullanarak ele geçiren kimse eğer müslümanlar, kendisine biat ettikleri takdirde müslümanları bunun kendi çıkarları olduğuna ikna edebilir ve müslümanlar da ona güvenerek kendi rıza ve iradeleri ile biat ederlerse bu biatla kişi Halife olabilir. Burada şahıs, sultayı kuvvet ve zor kullanarak elde ettiği halde rıza ve irade ile biat gerçekleştiği için ister yönetimde bulunsun isterse bulunmasın biat şartı gerçekleştiğinden dolayı Halife olur.

Biatları ile Hilâfet akdinin gerçekleştiğini zikrettiğimiz kişilerin kim olduğuna gelince; Bu hususun açıklığa kavuşması için Raşidi Halifelerin biatlarında üzerinde sahabe (ﷺ)'nin icmanın gerçekleştiği olayları gözden geçirmek faydalı olacaktır.

Ebu Bekir (ﷺ)'e biatte müslümanlardan sadece Medine'de bulunan söz sahipleri (Ehli hal vel Akd) ile yetinildi. Mekke'de yahut Arap yarımadasının değişik yerlerinde bulunan müslümanların oyları alınmadı hatta onlara sorulmadı bile. Aynı şekilde Ömer (ﷺ)'in biatında da aynı durum söz konusu oldu. Ancak Osman (ﷺ)'in biatında Abdurrahman bin Avf Medine'deki müslümanların görüşünü aldı. Ebu Bekir'in Ömer'i Halifelğe aday göstermesinde olduğu gibi sadece ileri gelenlere sormakla yetinmedi. Ali (ﷺ)'nin biatında ise Medine ve Küfe ahalisinin çoğunluğunun biatı ile yetinildi. Ali biatla seçildi biatı itibar gördü. Hatta Ali'ye karşı çıkıp onunla savaşanlar bile ondan başkasına biat etmediler ve bu biata itiraz etmediler. Ancak onunla savaşanlar Osman'ın katillerinin cezalandırılmasını istediler. Halife'ye kızıp ona itaat etmediklerinden dolayı haklarındaki hüküm herhangi bir konuda Halife'ye karşı gelen isyankarların hükmüdür. Halife'nin onları aydınlatıp gerekirse itaatına girmeleri için onlarla savaşması gerekir. Nitekim Ali'ye karşı ayaklananlar ayrı bir Hilâfet de kurmadılar.

İşte tüm bu anlatılanlar -Halife'ye biatın tüm müslümanlardan değil başkent ahalisinin çoğunluğunda alınması- sahabelerin gözleri önünde gerçekleşti. Onlar bu durumu görüp duydukları halde hiç biri bu duruma muhalif olmadılar. Halife'nin sadece Medine ahalisinin çoğunluğu ile seçilmesini yanlış görmediler. İşte bu, müslümanların idari ve yönetsel görüşlerini temsil eden kimselerin akitleri ile Halife'nin tesbit edilebileceğini gösteren sahabe icmadır. O zamanlar Ehl-i hal ve'l Akd olan Medine ahalisinin çoğunluğu, İslâm Devletinin dört bir köşesindeki çoğunluğunu yönetimle ilgili görüşlerinde temsil ediyorlardı.

Bundan dolayı Raşit Halifeler dönemindeki gibi eski Halife'ye biat eden İslâm ümmetinin temsilcilerinin çoğunluğu yeni bir Halife'ye biatte birleşirlerse Hilâfet sözleşmesi gerçekleşmiş olur ve

onların biatı Halife için akid biatı olur. Hilâfet akdinin yapılmasından sonra İslâm ümmetinin diğer fertlerinin biatı, Halife'nin emirlerine uymak ve itaat etmek için yapılan biattir.

Buraya kadar anlattıklarımız; Halife'nin ölümü ya da azli halinde yerine yeni bir Halife'nin seçilmesine ilişkindi. Ancak herhangi bir coğrafya da bir Halife'nin bulunmadığı durumda şeriatın hükümlerini yürürlüğe koyup tüm dünyaya İslâm davetini yüklenmek için bir Halife'nin seçilmesi tüm müslümanlara farz olur. Tıpkı H.1323-M.1924 senesinde İstanbul'da İslâm Hilâfet'i kaldırılmasından günümüze kadar geçen zamanda olduğu gibi. Şu halde müslümanların yaşadığı bölge halklarının her biri bir Halife'ye biat etmeye ehildir. Bu biatle Hilâfet kurulmuş olur. Eğer herhangi bir bölge halkı bir Halife'ye biat eder ve Hilâfet akdi gerçekleşirse bütün diğer müslümanların seçilen bu Halife'ye itaat biatı vermeleri farz olur. Söz konusu bölge ister Mısır, Türkiye, Endonezya gibi büyük ülkeler olsun isterse Arnavutluk, Kamerun, Lübnan gibi küçük ülkeler olsun eğer şu dört şarta sahipse fark etmez.

1. Bölgenin sultanı ve idaresi müslümanların kendi ellerinde olmalı, herhangi bir kafir devlete veya dış güce dayanmamalıdır.

2. Bölgedeki müslümanların güvenliği bizzat kendi elleri ile sağlanmalı küfrün ve kafirlerin dış desteği ile olmamalıdır. Öyle ki ülkenin iç ve dış güvenliği sadece ve sadece müslümanların kendi güçleri ile sağlansın.

3. Bölgede kapsamlı bir inkılapla her şey İslâm'a göre köklü şekilde değiştirilerek hemen uygulanmaya başlanmalı ve İslâm davetini yüklenme işi geciktirilmeden yerine getirilmelidir.

4. Biat edilen Halife tercihte efdaliyet şartlarına sahip olmasa bile Hilâfet akdini gerçekleştirecek şartlara sahip olmalıdır. Çünkü öncelikle gerekli olan Hilâfet akdinin şartlarına sahip olmaktır.

Eğer bir bölgede sayılan bu dört şart sağlanmışsa o bölge halkının biatı ile Hilâfet kurulmuş ve akdi tamamlanmış olur. Hatta bu bölge İslâm ümmetinin ileri gelen söz sahiplerinin (ehli hal vel akd) çoğunluğunu temsil etmiyor olsa bile bu Hilâfet geçerlidir. Çünkü Hilâfeti kurmak farz-ı kifayedir ve birilerinin bu farzı şartlarına uygun olarak yerine getirmesi farzın yerine gelmesini sağlar.

Zira hal ve akd ehlinin çoğunun biatının gerekliliği şartı Hilâfet mevcutken Halife ölür veya azledilirse yeni bir Halife seçilirken gerekli bir şarttır. Ancak Hilâfet yok ve Hilâfet kurulacaksa Hilâfet akdi şartlarına sahip bir kişi şeriatın gösterdiği yollarla Hilâfeti ilan edip kurarsa biat edenlerin sayısına bakılmaksızın Halife olur. Çünkü artık söz konusu olan müslümanların üç günden fazla ihmal ettikleri bir farzı yerine getirmeleri meselesidir ve müslümanlar bu farzı yerine getirme noktasında gösterdikleri ihmal ve kusurdan dolayı istedikleri kişiyi seçme hakkını kaybetmişlerdir. Bu durumda kim ki bu farzı yerine getirirse Hilâfet akdi üzerinde kalır. Hilâfet'i kurulup Halife'nin seçildiği bölgenin sancağı altına girip Halife'ye biat etmek bütün müslümanlara farz olur. Aksi takdirde hepsi günahkar olurlar. Halife'ye düşen farz da müslümanları kendisine biat etmeye çağırmaktır. Eğer bu çağrı kabul edilmezse etmeyenlerin hükmü isyankarların hükmüdür ki Halife onları itaatı altına alana kadar onlarla savaşmalıdır.

Eğer yukarıdaki dört şarta sahip bir Halife'ye şeriat hükümlerine göre biat edildikten sonra aynı bölge ya da başka bir bölgede ikinci bir Halife'ye biat edilirse ikincisinin biatı geçerli olmaz. Müslümanlar, ikinci Halife bu işten vazgeçinceye ve ilk Halife'ye biat edinceye kadar onunla savaşmalıdır. Bu söylediğimize delil olarak Abdullah b. Amr b. El As'dan Rasulullahın şöyle dediği rivayet olunur: *مَنْ بَايَعَ إِمَامًا فَأَعْطَاهُ صَفْقَةً يَدُهُ وَتَمَرَةً قَلْبُهُ فَلْيَطْعُهُ إِنْ اسْتَطَاعَ فَإِنْ جَاءَ آخَرُ يُتَارَعُهُ فَاضْرِبُوا عُنُقَ الْآخَرِ "Kim bir imama biat edip onun elini sıkarsa ve kalbinin meyvasını (sevgisini) verirse gücü yettiği kadar ona itaat etsin. Eğer başka birisi imamla yönetimi ele geçirmek için çekişmek isterse sonra çıkanın boynunu vurun"*¹

Müslümanları İslâm sancağı altında birleştiren ancak müslümanların Halifesidir. Eğer Halife varsa müslümanların cemaati da vardır ve bu cemaata girmek bütün müslümanlara farz-ı ayn, ondan

¹ Müslim; K. İmara Bab 10 H. No: 1844

ayrı kalmak ise günahdır. Bu konu ile ilgili İbni Abbas'ın rivayet ettiğine göre Rasulullah (ﷺ) şöyle buyurmuştur: **"Kim ki emirinde (çirkin) bir şey görürse sabretsin muhakkak ki cemaattan bir karış ayrılıp ta ölen ancak cahiliye ölümüyle ölür."**¹ Yine müslim'in İbni Abbas (رضي الله عنه)'dan başka bir rivayette Nebi (ﷺ) demiştir ki: **"Kim ki emirinde çirkin bir şey görürse sabretsin. Muhakkak ki kim de emirinin otoritesinden bir karış ayrılıp ta ölürsa ancak cahiliye ölümü ile ölür"**²

Bu iki hadisin içeriği cemaatın ve Halife'nin gerekliliğini ifade eder. Müslüman olmayanların biat hakkı yoktur biat etmeleri farz değildir. Çünkü biat İslâm, Allah'ın Kitabı ve Rasûlünün (ﷺ) sünneti üzerine olur ki bunlar da İslâm'a, Kitaba ve Sünnete iman etmeyi gerektirir. Gayri müslimlerin yönetimde söz sahibi olması caiz olmadığı gibi yöneticiyi seçmesi de söz konusu değildir. Zira kafirlerin müslümanlar üzerinde herhangi bir otoritesi söz konusu olamaz ve biatta yerleri yoktur.

HALİFE'YE BİAT

Biat; kadın olsun erkek olsun her müslümanın hakkıdır ve farzdır. Biatın farz oluşunun hadisten bir çok delili vardır. Bunlardan birisi Rasul (ﷺ) in şu sözüdür :

"Kim boynunda biat olmadan ölürsa cahiliye ölümü ile ölmüştür."³

Biatın müslümanlar için bir hak oluşuna gelince: Biatın içeriği buna delildir. Çünkü biat, müslümanlar tarafından Halife'ye yapılır Halife tarafından müslümanlara biat yapılmaz. Nitekim sahih hadislerde müslümanların Rasul (ﷺ)'e biat ettikleri kesinleşmiştir. Şöyle ki: Ubade b. Es Samit'ten rivayetle buyurmuştur ki: **"Bağcın Rasulullah (ﷺ) ile biat ettiğinden beri, her yerde olursak orada hakkı uygulayacağımıza veya hakkı söyleyeceğimize Allah yolunda hiç kimsenin kınamasından korkmayacağımıza dair biat ettik."**⁴

Ümmü Atiyye'den rivayetle buyurmuştur ki: **"An'la biat ettiğinden beri, her yerde olursak orada hakkı uygulayacağımıza veya hakkı söyleyeceğimize Allah yolunda hiç kimsenin kınamasından korkmayacağımıza dair biat ettik."**⁵ **"Biz Rasulullah (ﷺ)'e biat ettik. Bunun üzerine o bana "Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmasınlar..."⁵ ayetini okudu Ve bizi ölünün arkasından çağırıp çağırmaktan nehyettiğinde bizden bir kadın elini çekti ve dedi ki: "Falanca kadın benimle beraber (cahiliyyet matemi yapmıştı) ben de onu (yas tutarak) ödüllendirmek istiyorum dedi. Fakat Rasulullah (ﷺ) ona bir şey demedi. O kadın gitti ve geri geldi."**⁶

Ebu Hüreyre'den rivayetle Rasulullah (ﷺ) dedi ki: **"Üç kişiyle Allah konuşmayacak ve onları temize de çıkartmayacaktır. Onlar için acıklı bir azab vardır. O kimseler: 1. Arazisinde bir su kaynağı bulunup ta yolcuları bunu içmekten men eden kişiler 2. Bir imama sadece dünyevi çıkarı için biat eden; Halife isteklerini yerine getirirse itaatına vefakar olup getirmezse itaatına vefakar olmayan adam 3. Bir kimseye mal satarken Allah'a yemin edip bu mala şu kadar para teklif edildi"**

¹ Buhari Fiten Bab 2

² Müslim; K. İmara Bab 13 H. No: 1849/56

³ Müslim; H. No: 1851

⁴ Buhari Kitabu'l Ahkam c. 8 S. 122 Bab 43, Müslim c. 6 s. 14, Nesei c. 2 s 180

⁵ Müntehine: 12

⁶ Buhari Kitabu'l Ahkam C. 8 S. 125 Bab 49, Tecriid C. 11. H. No. 1746

*de vermedim diyerek alıcıyı kandıran kimse"*¹ Abdullah b. Ömer (رضي الله عنه) den rivayette buyurmuştur ki: *كُنَّا إِذَا بَايَعْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ يَقُولُ لَنَا فِيمَا اسْتَطَعْتُمْ بِيَاةٍ بِيَاةٍ بِمَا اسْتَطَعْتُمْ* "Biz Rasul (ﷺ) e işitmek ve itaat etmek üzere biat ettiğimizde -gücünüz yettiğince- kaydını ilave buyurdular."²

Cerir b. Abdullah (رضي الله عنه) den rivayetle Rasulallah (ﷺ) buyurdu ki: *بَايَعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فَلَقَّنِي فِيمَا اسْتَطَعْتُ وَالنُّصْحَ لِأَهْلِ مَسْلَمٍ* "Rasül (ﷺ)'e işitmek ve itaat etmek üzere biat ettim. Bana -gücüm yettiği kadar- demeyi ve her müslümana samimi olarak nasihat etmeyi öğretti."³

Cünade b. Ebi Ümeyyeden rivayetle buyurdu ki: *دَخَلْنَا عَلَى عِبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ وَهُوَ مَرِيضٌ فَقُلْنَا حَدِّثْنَا أَصْلَحَكَ اللَّهُ بِحَدِيثٍ يَنْفَعُ اللَّهُ بِهِ سَمْعَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ دَعَانَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَايَعَنَا فَمَا أَخَذَ عَلَيْنَا أَنْ بَايَعَنَا عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي مَنَاسِكِنَا وَمَكْرَهِنَا وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا وَأَثَرَةَ عَلَيْنَا وَأَنْ لَا نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ قَالَ إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهَانٌ* "Übade b. Sabit hastalanınca yanına gittik ve ona dedik ki: Allah seni iyileştirsin. Sen bize Nebi (ﷺ) den işittiğın ve sana Allah'ın faydalı kıldığı bir hadisi anlat. O da dedi ki: Nebi (ﷺ) Akabe gecesi bizi (Ensarı biat için) davet etmişti. Biz de biat ettik. Ubade dedi ki: "Rasülü Ekrem (Ensar üzerine bir borç olarak) bizden aldığı (akit ve misakta); hem zorluk hem de kolaylıkta, kederli ve neşeli anımızda işitmek ve itaat etmek, onu kendi nefsimize tercih etmek, kendilerinde Allah'ın kitabından kesin bir delile dayalı açık bir küfür görmedikçe emir sahipleri ile (idarecilerimizle) çekişmemek üzere biat ettik."⁴

Halife'ye biat müslümanların eliyle olur ve bu müslümanların hakkıdır. Zira biat eden onlardır ve onların biatı Halife için Hilâfet akdini gerçekleştirir. Biat elle tokalaşarak ya da yazılı olarak yapılır.

Abdullah b. Dinar anlattı ki: *شَهِدْتُ ابْنَ عُمَرَ حَيْثُ اجْتَمَعَ النَّاسُ عَلَى عَبْدِ الْمَلِكِ قَالَ كَتَبَ إِلَيَّ أَقْرَأُ بِالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ لِعَبْدِ اللَّهِ عَبْدِ الْمَلِكِ* "Şahit oldum ki insanlar Abdülmelik'in (Halife olmasına) razı olunca, İbni Ömer dedi ki: "Yaz! Ben Emiri'l Mü'minin Abdullah Abdülmelik'e, Allah'ın ve Rasulallah'ın sünneti üzere gücüm yettiğince sözünü dinleyip itaat etmeye karar verdim"⁵ Biatın herhangi bir vasıta ile olması caizdir.

Biatın buluş çağına girmiş kişi (baliğ) tarafından yapılması da bir şarttır; bu nedenle çocukların biatı sahih olmaz. Nitekim Ebu akil Zuhra b. Muabbed dedesi Abdullah b. Hişamdan (ki o nebi (ﷺ) zamanını görmüştü) rivayet etti ki: *رَبَّنَا بِنْتُ حُمَيْدٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ بَايِعْهُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هُوَ صَغِيرٌ فَسَحَّ رَأْسَهُ وَدَعَا لَهُ* "Ya Rasulallah onun biatını al" Rasul (ﷺ): "O henüz küçüktür" deyip başını okşadı ve on dua etti."⁶

Biat için kullanılan kelimelere gelince: Bu kelimeler çeşitli şekillerde olur. Ancak Halife'ye biat ederken Halife; amellerinin Allah'ın kitabı ve Rasulü'nün sünneti üzerine olacağını, biat eden de zorda, kolayda, sevinçli ve sıkıntılı zamanlarda itaat edeceğini muhakkak belirtirler. Ne zaman ki bir kimse Halifelik için bir Halife'ye biat eder ya da kendi dışındaki müslümanlar Halife'ye biat edip Hilâfet akdini gerçekleştirirler. İşte o zaman biat edenlerin boynunda biat bir emanet olur ve bu biatten dönmeleri de helal olmaz. Hilâfetle ilgili olarak inikat biatı tamamlanıncaya kadar biat edenin battan dönme hakkı vardır, inikat biatı tamamlandıktan sonra ise Halife'ye itaat etmesi ve biatına bağlı kalması gerekir. Bu biatından dönmek istese bile bu isteği caiz olmayan bir istektir.

Buhari'nin Cabir b. Abdullah'tan rivayet ettiği bir hadis-i şerifte; *أَنَّ أَعْرَابِيًّا بَايَعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْإِسْلَامِ فَأَصَابَهُ وَعْكٌ فَقَالَ أَقْلَنِي بِيَعْتِي فَأَبَى ثُمَّ جَاءَهُ فَقَالَ أَقْلَنِي بِيَعْتِي فَأَبَى فخرَجَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةُ كَالْكَبِيرِ تَنْفِي خَبْتِهَا وَيَنْصَحُ طَيْبُهَا* "Bir bedevi Rasul (ﷺ)'e İslâm üzere biat ettikten sonra biatından vazgeçmek istediğinde; Rasulallah (ﷺ) ondan yüzünü çevirdi ve isteğini kabul etmedi. Adam daha sonra tekrar gelip: "Benden biatı kaldır" dedi. Rasulallah yine isteğini kabul etmedi ve o bedevi Medine'den dışarı çıkıp

¹ Buhari Kitabu'l Ahkam Bab 48 C. 8 S. 124, İbni Mace H. No: 2870, Müslim Kitabu'l iman 173

² Buhari Kitabu'l Ahkam C. 8 S. 122 Bab 43

³ Buhari Kitabu'l Ahkam C. 8 S. 122 Bab 43

⁴ Müslim K. İmara Bab 8 H. No: 1840/42

⁵ Buhari Kitabu'l Ahkam C. 8 S. 122 Bab 43

⁶ Buhari Kitabu'l Ahkam C. 8 S. 124 Bab 46

gitti. Bunun üzerine Rasul (ﷺ) dedi ki: **"Medine körük gibidir. Pisliklerini fırlatıp atar temiz ve iyilerini açığa çıkarır"**¹ Nafi'den rivayet edildiğine göre: Ömer bana dedi ki; Rasul (ﷺ)'i şöyle derken işittim: **"مَنْ خَلَعَ يَدًا مِنْ طَاعَةِ لِقَى اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا حُجَّةَ لَهُ"** **"Kim Allah'a itaatten elini çekerse kıyamet gün kendisi için hiçbir delil olmadığı halde Allah'ın huzuruna çıkar"**² Halife'ye biatı bozmak Allah'a itaatten elini çekmek demektir. Bu biat ister Hilâfet akdi için biat isterse itaat biatı olsun fark etmez. Ancak bir Halife'ye Hilâfet biatı yapılmadan itaat biatı yapılırsa biat eden kişi biatından geri dönebilir. Zira yukarıda zikredilen hadiste kendisine Hilâfet akdi için biat edilmiş Halife'ye yapılan biatten geri dönmek nehyedilmiştir.

HALİFE ADAYINDA ARANAN ŞARTLAR

Bir halife adayının Hilâfet'e ehil olabilmesi ve kendisine Hilâfet akdi için biat edilebilmesi için yedi şarta sahip olması gerekir. Bu yedi şart Halife'yi belirleyen sözleşmenin şartlarıdır. Bu şartlardan birisi dahi eksik olursa Hilâfet akdi için biat gerçekleşmez.

Halifede bulunması gerekli bu yedi şart şunlardır:

1. Müslüman olması:

Bir kafirin Halife olması caiz değildir. Ona itaat ta farz değildir. Çünkü Allahu Teâla şöyle buyurmaktadır:

وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا "Allah, kafirlere müminler üzerine kesinlikle yol (fırsat) vermeyecektir"³

Yönetici açısından yönetmek, kendisine hükmettiği kimseler üzerinde en kuvvetli yoldur. Ayette geçen (لَنْ) tabiri, ister Hilâfet olsun ister Hilâfet'i dışında olsun kafir bir kimsenin kesinlikle müslümanlar üzerinde yöneticilik yapamayacağı mutlak ifadesidir. Bu ayet, kafirlerin ister Hilâfetle ister başka bir şekilde her ne suretle olursa olsun müslümanlar üzerinde hüküm sahibi olmasının kesin bir şekilde nehyedildiğine dair bir delildir.

2. Erkek olması

Kadının halife olması caiz değildir. Halife kesinlikle erkek olmalıdır. Zira Ebu Bekre (رضي الله عنه)'nin şöyle dediği rivayet olunur: **"Vaktiyle Rasulullah (ﷺ)'den işittiğim bir söz ile Allah beni Cemel vakası günlerinde menfaatlandırdı da daha sonra ben Cemel ehline (Ali'nin tarafına) katıldım ve onlarla beraber savaştım"** Ebu Bekre peygamberden işittiği sözü ise şöyle nakleder: Fars halkının Kisra Perviz'in kızını kendilerine kraliçe (idareci) edindikleri haberi Rasulullah (ﷺ)'e ulaşınca buyurdu ki: **لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ وَلَوْ أَمَرَهُمْ امْرَأَةٌ "İşlerini bir kadının yönetimine bırakan hiçbir kavim felah bulmaz"**⁴ Rasulullah (ﷺ)'in işlerini bir kadının yönetimine verenlerin felah bulamayacağı yolundaki ifadesi kadının idareci olmasının nehyi anlamına gelir. Çünkü hadiste taleb sigası (ifadesi) vardır. Bu hadiste işlerini bir kadının yönetimine verenlerin felah bulamayacakları bildirilerek yerilmiştir. Ki bu ifade kesin bir nehyi ifade eder. Burada nehyedilen ve terk edilmesi istenen fiil, kadının yöneticiliğidir ve bu haram kılınmıştır. Kadının yöneticiliğinden kasıt hükmetme mevkiinde olması yani Hilâfet ya da hükmedici olarak kabul edilen bir makamda olmasıdır. Zira yukarıda zikredilen hadiste Kisra'nın kızının yöneticiliğinden melikelik olarak bahsediliyor. Hadiste bu olaydan bahsedilerek hükmü

¹ Buhari Kitabu'l Ahkam; C. 8 S. 124 Bab 45

² Müslim: H. No: 1851

³ Nisa 141

⁴ Buhari Fiten Bab-18, Tirmizi 2263

bildirilmektedir. Yoksa burada sadece Kısra'nın kızının yöneticiliği gibi münferit bir olaydan bahsedilmemektedir. Ayrıca bu hadis hükmetme olayı dışında kadının İslâmi ilkeler dahilinde memuriyet gibi görevler almasını yasaklayıcı genellekte bir hüküm de değildir.

3. Buluğ çağına erişmiş olması:

Buluğa ermemiş bir kişinin halifeliği caiz değildir. Ali b. Ebu Talip (ؓ) rivayet ettiğine göre Rasulullah (ﷺ) buyurmuştur ki: **"Kalem üç kişiden kaldırıldı, uyuyandan uyanıncaya kadar, çocuktan balığ oluncaya kadar, deliden akıllanıncaya kadar."**¹ Kalem (mükellefiyetin) kendinden kalktığı kişinin şer'an mükellef olmadığı bir işin başında olması doğru değildir. Bu nedenle balığ olmamış bir kişinin Halifelik ya da onun dışında başka bir işte hüküm sahibi olması caiz değildir. Ayrıca böyle bir tasarruf hakkı da yoktur.

Çocuktan halife olmayacağına dair başka bir delil de Rasül (ﷺ) in bir çocuğun biatını kabul etmeyişiştir. Zira Rasül (ﷺ) Abdullah b. Hişam'ın biatını kabul etmedi ve bunun sebebinin: **"O bir çocuktur"**² diyerek açıkladı. Eğer bir çocuktan biat alınmıyorsa ona biat edilmesi de caiz değildir.

4. Akıllı Olması:

Halife adayının deli olması Rasulullah (ﷺ)'in şu sözüne göre caiz değildir :

"Kalem üç kişiden kalkar Bunlardan birisi; Aklı başına gelinceye kadar deli olandan"³

Mükellefiyetin üzerinden kalktığı kişi sorumlu değildir. Akıl Allah'ın emirlerine muhatab olmanın ve işleri idare etmenin sıhhatinin şartıdır. Halife ise hükümleri uygulayacak ve şeri teklifleri hayata geçirecektir. Bu nedenle Halife'nin deli olması caiz değildir.

5. Adalet sahibi olması:

Adalet sahibi olmayan fasık bir kişinin Halife olması caiz değildir. Adalet, Hilâfet sözleşmesi ve devamı için gerekli bir şarttır. Çünkü Allahu Teâla Kur'an-ı Kerim'de şahitlerin adalet sahibi olmasını şart koşarak buyurmuştur ki :

"...ve içinizde adalet sahibi iki kişiyi de şahit yapın..."⁴ Halifelik ise şahitlikten çok daha önemli bir mevkidir. Bu nedenle Halife'nin adalet sahibi olması gerekir. Adalet şahitliğin şartı olduğuna göre Halifeliğin muhakkak şartı olmalıdır.

6. Hür olması:

Köle efendisinin mülküdür ve kendi üzerinde dahi tasarruf hakkı yoktur ki başkası üzerinde yetkisi olsun. Dolayısı ile hür olmayan bir kimse insanlara yönetici olamaz.

7. Hilâfet'e ilişkin farzları yerine getirme ve işleri yürütme gücünün bulunması:

Aciz bir kimsenin kitap ve sünnete göre tebanın işlerini yürütemeyeceği açıktır.

Sayıdığımız bu yedi şart Halife için Hilâfet sözleşmesinin (akdinin) şartlarıdır. Bu yedi şart dışında akid şartı yoktur. Kitap ve sünnete bulunan diğer şartlar ancak daha iyi bir Halifede bulunması gereken şartları tanımlamaktadır. Bir şartın Halife'yi belirleme sözleşmesi şartı olabilmesi için öylesi bir şart olduğuna dair açık ve kesin bir delilin bulunması gerekir. Eğer söz konusu delil açık ve kesin bir talep ifadesi değilse sözleşme şartı değil Halife'nin tercih şartlarından biri olur.

¹ Buhari Hudud Bab 22 C. 8 S. 21 Ebu Davut Hudud 17, İbni Mace, 2041

² Buhari Ahkam Bab, 46

³ Buhari Talak Bab 11 C. 2 S. 169

⁴ Talak 2

Bu yedi şartın dışında akit şartı olduğuna dair açık ve kesin bir delil bulunmamaktadır. Bu şartların dışında sahih delillerde bulunan şartlar ise Halife'nin tercihinde göz önüne alınması gereken şartlardır.

Mesela Halife'nin seçilebilmesi için müctehit olması şart koşulmaz. Çünkü nasslarda Halife'nin müctehit olma şartı yoktur. Zaten Halife'nin görevi şer'î hükümleri tatbik etmektir ki bunun için içtihadta bulunması da zorunlu değildir. Halife imkanları oranında şer'î hükümleri inceler. Sonuçta bir müctehidin ichtihadını benimseyerek onunla hükmeder. Halife'nin müctehit olması zorunlu değildir; ancak müctehit olması tercih sebebidir. Halife, müctehid olmasa da Hilâfet sözleşmesi yapılır.

Halife'nin cesur ve yiğit olması veya fikir ve tedbir sahibi olması Halife'nin seçilme şartlarından değildir. Çünkü bu konudaki hadis sahih değildir ve sözleşme şartlarının kapsamı içerisine girmez. Cesur, görüş sahibi ve basiretli olması ancak tercih edilmesini gerektiren hususlardandır. Yine Halife'nin Kureyş'ten olması şartı da akid şartlarından değildir. Ancak bu konuda Muaviyeden rivayet edilen şu hadise gelince: Rasul (ﷺ)'i şunu söylerken duydum: *إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ فِي فَرَيْشٍ لَا يُعَادِيهِمْ أَحَدٌ إِلَّا كَبَّهَ اللَّهُ فِي النَّارِ عَلَى وَجْهِهِ مَا أَقَامُوا الدِّينَ "Bu iş (devlet başkanlığı) Kureyş'ten olacaktır. Onlar İslâm'ı uyguladıkça kim bu konuda onlara düşmanlık ederse Allah onu yüz üstü süründürür ve rezil eder"*¹ Yine Buhari'nin Abdullah İbni Ömer'den rivayetiyle Rasulullah (ﷺ) buyurmuştur ki :

*"Kureyş'ten iki kişi kaldıkça bu iş (devlet başkanlığı) Kureyş'te devam eder"*² Bu ve benzeri sahih hadisler Rasül (ﷺ)'e istinaden rivayet edilerek devlet idaresinin Kureyş'e ait olduğu haber ifadesi ile bildirmektedirler. Ancak bu hadislerden hiçbiri emir ifadesi içeren hadisler değildir. Haber ifadesi içeren hadisler bir talebi ifade etseler de bu hadisi destekleyen bir işaretle birleşmedikçe söz konusu hadise kesin ve bağlayıcı bir emir olarak bakılmaz. Bu hadisler içinde onların kesin birer talep olmasına ilişkin herhangi bir delil herhangi bir sahih rivayette geçmemiştir. Bu nedenle yukarıda zikredilen iki hadis halife seçiminin farzlarını değil mendublarını belirtmektedirler. Bu nedenle bu şart bir tercih şartıdır. Rasulullah (ﷺ) den Muaviye kanalı ile rivayet edilen hadiste geçen; *"Onlara kim düşmanlık ederse yüz üstü sürünür, rezil olur"* ibaresi onlara düşmanlık yapmanın yasaklanmasını ifade etmektedir. Yoksa *"Bu iş Kureyşindir"* ifadesi için bir te'yid işareti değildir. Bu hadis bu işin, Kureyş'te olacağını açıkladığı gibi onlara düşmanlığı da yasaklamaktadır. Hadisteki "Kureyş", kelimesi sıfat değil isimdir buna da usul ilminde "lakap" denir ve isim mefhumu ile yani lakab ile mutlak surette amel edilmez. Çünkü kavram ifade etmeyen isim ya da lakabın anlam üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Bu nedenle Kureyş hakkındaki hüküm, yönetimin Kureyş'in dışında olamayacağına işaret etmez Rasulullah (ﷺ)'in: *إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ فِي فَرَيْشٍ "Bu iş Kureyş'indir"* ifadesi ile *"Kureyş'te devam eder"* sözü, *"Bu iş (devlet başkanlığı) Kureyş'in dışında olursa doğru olmaz ve bu iş onlarla devam eder"* anlamına gelmez. Aksine yönetim işi Kureyş'te olabileceği gibi başkasında olması da caizdir. Bu nedenle bu hadis Halife'nin Kureyş'in dışından olmasına engel değildir. Dolayısı ile Kureyş'ten olma şartı tercih şartıdır Hilâfet sözleşmesi şartı değil.

Bununla birlikte Rasulullah (ﷺ) Abdullah b. Revaha, Zeyd b. Harise ve Usame b. Zeyd'i emir yaptı ki onlar Kureyş'ten değildiler. Buradaki "Bu emir", kelimesi sadece Hilâfet hakkında bir hüküm olmayıp işlerin herhangi bir hükümlerle görülmesidir. Rasulullah (ﷺ) in Kureyş'ten olmayanları emir tayin etmesi bu işin sadece Kureyş'e ait olmayıp başkalarına yasak olmadığına delildir. Kureyşi Hilâfet için ehil gösteren hadisler Hilâfeti Kureyş'e has kılıp başkalarına yasaklayan deliller değil tercih edilmelerine öncelik tanıyan delilerdendir.

Halife'nin Haşim oğullarından ya da Ali oğullarından olması da Halifeliğin şartlarından değildir. Çünkü Nebi (ﷺ) Haşim ve Ali oğulları dışındaki kimselerden idareci seçip emir yapmıştır. Rasulullah (ﷺ) Tebuk'e giderken Medine'de ne Haşimi ne de Ali oğullarından olmayan Muhammed b.

¹ Buhari Kitabu'l Ahkam C. 8 S. 105 Bab 2

² Buhari Kitabu'l Ahkam C. 8 S. 105 Bab 2 Müslim 1820

Meslemeyi emir yaptı. Aynı şekilde Yemen'e Haşimi ve Ali oğullarından olmayan Muaz b. Cebel ve Amr b. As'ı emir (vali) yaptı. Yine müslümanlar ve Ali (ﷺ) Beni Haşimden olmamalarına rağmen kesin delille Ebu Bekir, Ömer ve Osman'a biat ettiler. Sahabenin hiçbirinde bu biatler karşısında, bu kimseler Hişam ya da Ali oğullarından değiller diye itiraz ettiklerine dair bir rivayet bizlere ulaşmamıştır.

Halife'nin Haşimi ve Ali oğullarının dışında kimselerden de olabileceğinin caizliği noktasında, içinde Beni Haşimden Ali, İbn Abbas ve Haşimilerin de bulunduğu bütün sahabelerin icması vardır.

Ancak Ali efendimiz (ﷺ)'in ve Ehl-i Beytin fazileti ile ilgili hadislere gelince. Bu hadisler ne Halife'nin ehli Beytten olması gerektiğine ne de Hilâfeti belirleyiciyi bir sözleşme şartı olduğuna işaret eder. Sadece Halife'nin ehli beytten olmasının tercih sebebi olacağına işaret eder

Anlaşılan odur ki; Hilâfet akdi için yukarıda sayılan yedi şartın dışında herhangi bir Hilâfet akdi şartı bulunduğu dair başka bir delil yoktur. Şer'an gereken ise Halifede bulunması gereken bu yedi şarttır. Halife adayları bu şartlara sahipse müslümanlara sunulurlar ve müslümanlardan içlerinden en uygun olanı seçmeleri istenir. Müslümanlar bir şahsı Halife olarak seçmişlerse o kişinin Halifeliliği ancak kendisinde Hilâfet akdi için gerekli şartlar varsa kesinleşir. Velew ki tercihi gerektiren diğer şartlara sahip olmasın.

HİLÂFET'E TALİP OLMAK

Hilâfet'e talip olup Halife olmayı istemek ve bu uğurda gerekeni yapmak tüm müslümanlara caizdir. Hilâfet için mücadeleyi mekruh kılan ya da tamamen yasaklayan herhangi bir hüküm yoktur. Nitekim sahabelerin Beni Saide Sakifesinde Rasulullah (ﷺ)'in cenazesi yatağında dururken Hilâfet için tartıştıkları sabittir. Yine Ömer'in vefatından önce belirlediği, hepsi de Ashabı Kiramın önde gelenlerinden olan altı kişilik şura heyetinin Hilâfet için tartıştıkları ve geri kalan sahabelerin tüm olup bitenleri gördükleri halde bunu yanlış görmeyip tartışmalar karşısında sükut ettikleri de malumdur. Bu olay da Hilâfet için tartışmanın ona talip olmanın ve bu uğurda çaba gösterip fikri tartışma yapmanın caizliğine dair sahabe icmasına delalet eder.

Başka hadislerin tanımladığı imamete (emirliğe) talip olmanın yasaklığına gelince: Bu Ebu Zerr misali emir olması eksikliklerinden dolayı doğru olmayan kimseler içindir. Ancak Amr b. As gibi idareciliğe uygun kimselerin idareciliğe talip olması caizdir. Nitekim Amr b. As yöneticiliğe talip oldu ve Rasul (ﷺ) de onu emir (vali) yapmıştır.

Emirliğe talip olmanın yasaklanmasına ilişkin var olan hadislerdeki hüküm ister Hilâfet olsun isterse herhangi bir emirlik olsun üstlenecekleri göreve ehil olmayan kişilere mahsustur. Zira emanete ehil kişileri Rasulullah (ﷺ) idareciliğe talip olduklarında terslememiş ve hatta onları idareci yapmıştır. Bu nedenle Rasulullah (ﷺ)'in bir yandan idareciliğe talip olanları idareci yapması diğer yandan da idareciliğe talip olmayı yasaklaması bu yasaklamanın genel bir yasaklama olmayıp idarecilik vasıflarını taşımayanlara has olduğunu gösterir.

HİLÂFET'İN TEK OLUŞU

Yeryüzünde aynı anda birden fazla Halife bulunması caiz değildir. Nitekim Müslim, Abdullah b. Amr b. El As'ın Rasulullah (ﷺ)'den işittiği şu hadisi rivayet eder: *وَمَنْ بَايَعَ إِمَامًا فَأَعْطَاهُ صَفْقَةً يَدِهِ وَثَمَرَةَ قَلْبِهِ فَلْيُطْعَمَهُ* "Kim ki bir imama biat eder, eliyle musafaha ederek kalbinin sevgisini verirse gücü yettiği kadar itaat etsin. Eğer başka birisi gelip o imamla (idareyi ele geçirmek

için mücadele ederse sonra çıkanın boynunu vurun"¹ Ebu Said el Hudri'den rivayetle Rasulullah (ﷺ) buyurmuştur ki: **"Eğer iki Halife'ye (aynı dönemde) biat edilirse kendisine sonradan biat edileni öldürün"**² Arfece rivayetinde demiştir ki: **Rasulullah (ﷺ)'den şunu işittim: "İşiniz (yönetimle ilgili işleriniz) bir adam (Halife) üzerinde karar kılınmışken birisi gelip sizin birliğinizi parçalamak ve cemaatınızı bölmek isterse onu öldürün"**³

Ebu Hazım rivayetinde demiştir ki: **"Ebu Hüreyre ile beş yıl beraber bulundum ondan Rasullah (ﷺ)'den şu rivayeti yaptığını işittim: Rasulullah (ﷺ) dedi ki: كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الْأَنْبِيَاءُ كُلَّمَا هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ وَإِنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي وَسَتَكُونُ خُلَفَاءُ تَكْتُرُ قَالُوا فَمَا تَأْمُرُنَا قَالَ فَوَاطِنَ الْأَوَّلِ وَالْأَوَّلِ فَأَلَوْا وَأَعْطَوْهُمْ حَقَّهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ سَأَلَهُمْ عَمَّا اسْتَرْعَاهُمْ نَبِيلَهُمْ يَنْتَقِبُونَ. Bir Nebi öldüğünde onu bir başka Nebi takip ederdi. Benden sonra Nebi yoktur. Fakat benden sonra birçok Halifeler gelecektir."** (orada bulunanlar) Dediler ki **"Bize ne emredersiniz?"** Rasulullah (ﷺ) dedi ki: **"İlk biat edilene vefalı olun. Onların haklarını verin. Muhakkak ki Allah onlara yaptıklarından soracaktır"**⁴

Eğer aynı zamanda iki ayrı ülkede iki ayrı Halife'ye biat edilirse gerçek anlamda bir biat gerçekleşmemiş olacağından bu biatlar geçerli olmaz. Çünkü aynı anda müslümanların iki Halifesinin olması caiz değildir. Bu iki halifeden önce seçilene biat edilir de denilemez. Çünkü mesele Hilâfet'te öncelik değil Hilâfet'i kurulması meselesidir. Halife'yi belirleme ve Hilâfeti ikame işi tek yanlı olarak Halife'yi ilgilendiren bir iş değil aksine karşılıklı olarak müslümanların tümünü ilgilendiren bir haktır. Bu nedenle eğer iki Halife ortaya çıkarsa müslümanların tekrar bir Halife seçmeleri üzerlerine farz olur. İki Halife'nin olması durumunda ikisi arasında kura çekerek de bu mesele halledilemez. Çünkü Hilâfet akdi bir sözleşmedir. Kura ise bir sözleşme (akit) yöntemi değildir. Rasulullah (ﷺ) "İlk önce biat alana vefalı olun" diyor da denilemez. Çünkü bir Halife'nin varlığı ile beraber başka Halifelere de biat edildiğinde bu biatlar geçerli olmayacak ancak önce biat edilenin biatı geçerli olacaktır. Sonra gelenlerle Hilâfet sözleşmesi yapılamaz.

Hal ve akd ehlinin çoğunluğunun biatı ile aynı anda iki Halife ile Hilâfet akdi yapılırsa (her ne kadar yapılan her iki biatte şer'an geçerli olsada) her iki akit de iptal edilir. Tekrar müslümanlara gidilip seçim yapılır. Eğer müslümanlar iki Halifeden sadece birine ya da bunların dışında başka bir kişiye biat ederlerse ilk durumu pekiştirmek amacıyla değil yeniden biat aldığı için biat alanla yeni sözleşme yapılır. Dolayısıyla mesele önce biat alma meselesi değil işin bütün müslümanlara ait olması meselesidir. İki Halife'ye biat olduğunda eğer, hal ve akd ehlinin çoğunluğu yönetim işinde ve Hilâfet konusunda bir Halifeden yana azınlığı ise diğerinden yana ise o takdirde Halifelik hal ve akd ehlinin çoğunlukta olduğu kişinin hakkı olur. Hal ve akd ehlinin çoğunluğunun biat ettiği kişinin birinci, ikinci veya üçüncü sırada biat alması önemli değildir. Şer'an Halifeliği muteber olan da odur. Çünkü hal ve akd ehlinin çoğunluğunun biatını almıştır. İki Halifeden birisine müslümanların biatı gerçekleştiğinde diğerlerinin de Hilâfet'i birliği için seçilen Halife'ye biat etmeleri gerekir. Aksi halde müslümanlar onunla savaşır. Hilâfet akdi müslümanların çoğunluğu ile gerçekleştiğinden müslümanlar bir kişi ile Hilâfet akdi yapmışsa ona itaatları farz, bir başkasına biatları ise haram olur.

Hal ve Akd ehli ümmetin yönetim işlerinde kendilerine yol gösterici ve temsilci olarak benimsediği ve saydığı kişilerdir. Bu kişiler devletin idari işlerinin yürütüldüğü başkentte bulunurlar. Bu nedenle başkentte yaşayan hal ve akd ehli, bir kişiye biat ederse o kimse Halife olur. Hal ve akd ehli dışında bir başka bölgede ya da bölgelerde bir başkasına biat edildiğinde hatta bu biat başkentteki biattan önce de olsa bu biata itibar edilmez. Ancak hal ve akd ehlinin çoğunluğu kimin Halifeliğini isterse o kimsenin Halifeliği gerçekleşir. Her halükarda hal ve akd ehlinin biatı öncelik taşıdığından onların biat ettiği kişi tercih sebebi olur. Her ne olursa olsun aynı anda birden fazla Halife'nin

¹ Müslim K. İmara Bab 10 H. No: 1844

² Müslim Kitabı'l İmara Bab 15 C. 2 S. 1480 H. No 1853

³ Müslim Kitabı'l İmara Bab 14 C. 2 S. 1480 H. No 1852/60

⁴ Müslim; K. İmara Bab 10 H. No: 1842

bulunması caiz değildir. Hatta ve hatta hal ve akd ehlinin itibar ve biat etmediği kişiler ile savaşmayı gerektirse dahi iki Halife'nin varlığı kabul edilmez.

VEKALET YA DA VASIYET YOLU İLE HİLÂFET'E GEÇMENİN HÜKMÜ

Hilâfet müslümanlarla Halife arasında bir sözleşme olduğu için Halife'nin birini kendi yerine vekil bırakması ya da vasiyeti yoluyla Halife tespit edilemez. Halife olabilmenin şartı müslümanların biatının olması ve biat edilen kişice bu biatın kabul edilmesidir. Vasiyet ve vekil bırakmada ise bu şart yerine gelmez. Dalıyısı ile bir Halife'nin vekalet ve vasiyet yolu ile kendisinden sonra Halife olması için birisini belirlemesi ile Hilâfet sözleşmesi gerçekleşmiş sayılmaz. Çünkü Halife sözleşme hakkına sahip değildir. Zira dilediği bir Halife'yi seçmek müslümanların hakkıdır Halife'nin değil.

Halife'nin bir başkasını kendisinden sonra Hilâfet için vekil bırakması ya da vasiyet etmesi şeriatçe sahip olmadığı bir yetkiyi kullanmış olmasından dolayı doğru değildir. Bu nedenle Halife'nin ister oğlunu ister akrabasını isterse tanımadığı berisini Halife tayin etmesi ya da vasiyet etmesi caiz değildir ve de kesinlikle onunla Hilâfet sözleşmesi yapılmaz. Hilâfet, akit yapma yetkisi olmayan biri tarafından akdedildiği için sahih ve caiz değildir. Bu boş bir akittir.

Ebu Bekir (ﷺ)'in Ömer (ﷺ)'i, Ömer (ﷺ)'in altı kişiden oluşan şura heyetini tavsiye etmeleri ve bu durum karşısında sahabelerin buna sessiz kalarak itiraz etmemelerine gelince: Bu olay Hilâfet'i vekalet ya da vasiyet yolu ile belirlenmesi anlamına gelmez. Çünkü Ebu Bekir (ﷺ) kendisinden sonra Halife olması için birini vekil bırakmamıştır. Ancak müslümanlarla istişare ederek kendisinden sonra Ali (ﷺ) veya Ömer (ﷺ)'in aday olabileceğini söylemiştir. Daha sonra müslümanlar Ebu Bekir (ﷺ)'in vefatından üç ay önce Ömer (ﷺ)'i çoğunlukla belirleyip Ebu Bekir (ﷺ)'in vefatından sonra da biat ettiler. Böylelikle Ömer (ﷺ) ile Hilâfet için sözleşme biatı yapılmış o da Halife olmuştu. Ancak Hilâfet akdi yapılanaya kadar Ömer (ﷺ) Halife değildi. Ömer (ﷺ) in Hilâfeti, ne Ebu Bekir (ﷺ)'in onu aday göstermesi ne de müslümanların onu üç ay önceden seçmesi ile gerçekleşmedi. Ömer'in Hilâfet'ii asıl belirleyen şey Ebu Bekir'in vefatından sonra müslümanların çoğunluğunun ona biat etmesiydi.

Müslümanlar Ömer (ﷺ)'den kendisinden sonra kimin Halife olması gerektiği noktasında tavsiyede bulunmasını istediklerinde Ömer (ﷺ) de onlara altı kişiyi ayrı ayrı aday gösterdi. Daha sonra Abdurrahman b. Avf bu altı kişiden hangisinin Halife olması gerektiği konusunda müslümanlarla istişarede bulundu. Müslümanların çoğunluğu Ebu Bekir ve Ömer'in içtihatları doğrultusunda idare edeceğine dair söz vermesi halinde Ali (ﷺ)'yi seçtiklerini o olmazsa Osman'ı seçeceklerini bildirdiler. Ali (ﷺ) böylesi bir şartı reddedince Abdurrahman b. Avf (ﷺ) ve müslümanlar, Osman (ﷺ)'a biat ettiler. Böylelikle Osman (ﷺ) Halife oldu. Osman (ﷺ) da ne kendisini Ömer (ﷺ) aday gösterdiği için ne de bir kısım kimse kendisini seçti diye değil müslümanların çoğunluğu kendisine biat ettiği için Halife oldu.

Görüldüğü gibi bir kişinin Halife olabilmesi için müslümanların biatı şarttır. Vekalet ve vasiyet yolu ile seçilmek ise caiz değildir. Bir sözleşme çeşidi olan Hilâfet'te sözleşme sıfatını taşımayan vasiyet ve vekaletin yeri yoktur.

HALİFE'Yİ NASBETMENİN (BELİRLEMENİN) YOLU

Şeriat, İslâm ümmetine kendisine bir halife nasbetmesini (belirlemesini) farz kıldığı gibi Halife'nin belirlenmesi meselesini de kitap, sünnet ve sahabe icmaı yolu ile belirlemiştir. Halife'yi belirlemenin yolu biattır ve müslümanlar Allah'ın kitabı ve Rasulullah'ın sünneti üzere yürüyecek bir halife adayına biat ederek Halife'yi belirlerler. Halife'yi belirlemenin biat yolu ile oluşunun delili ise sahabenin Rasulullah'a bizzat biatları ve Rasulullah'ın da bize bir imama biat etmemizi emretmesidir.

Sahabenin Rasulullah'a biatını inceleyecek olursak görürüz ki, sahabenin Rasule biatı onun peygamberliğine (nübüvvetine) değil devlet reisliğine dairdir. Yani peygamberliğini tasdik (inanmak) üzerine yapılan bir biat değil kendilerini yönetmesi üzerine bir biattır ve onun devlet reisliği böylelikle tescil edilmektedir. Öte yandan onun peygamberliğini ve risaletini kabul edip açıkça ilan etmek biat değil imandır. Bu da yapılan biatın onun devlet başkanlığını tasdik anlamına geldiğini göstermektedir. Kur'an ve hadiste "biat" zikredilmiştir. Allahu Teâla buyurmuştur ki: لَا يَأْتِيهَا الشَّيْءُ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعُكَ عَلَى أَنْ لَا يَأْتِيَنَّكَ الشَّيْءُ وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِيَنَّ بَيْنَهُنَّ يَبْهَتَانِ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِيَنَّكَ فِي مَعْرُوفٍ "Ey Rasulüm mümin kadınlar hiçbir şeyi Allah'a şirk koşmayacaklarına, hırsızlık yapmayacaklarına zina etmeyeceklerine, çocuklarını öldürmeyeceklerine, iftira edip birbirlerinin üzerine atmayacaklarına, hiçbir marufta sana isyan etmeyeceklerine dair biat etmeye geldiklerinde onların biatını al."¹

"Sana biat edenler var ya; muhakkak ki onlar Allah'a biat ediyorlar. Allah'ın eli onların elleri üzerindedir"² Ubade b. Samit'ten rivayet edilmiştir ki: بَايَعْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي الْمُنْتَشِطِ وَالْمَكْرَهِ وَأَنْ لَا نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ وَأَنْ نَقُولَ بِالْحَقِّ حَيْثُمَا كُنَّا لَا نَخَافُ فِي اللَّهِ لَوْمَةً لَأَيِّمٍ "Rasulullah (ﷺ)'e zor ve kolay günlerimizde işitip itaat edeceğimize, idareciler ile (idareyi ele geçirmek için) tartışmayacağımıza, halkın kınamasından korkmayıp sadece Allah'tan korkarak hakkı her yere taşıyıp söyleyeceğimize dair biat ettik"³

Abdullah b. Hişam'dan rivayetle: "Ebu Akil'i annesi Zeynep binti Hamit Rasul (ﷺ)'e götürdü ve dedi ki, "Ya Rasulallah onun biatını al" Rasul (ﷺ) onun henüz küçük olduğunu söyledi ve başını okşayıp dua etti"⁴ Ebu Hüreyre'den rivayette Rasulullah (ﷺ) dedi ki: ثَلَاثَةٌ لَا يَكْلِمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَرْكَبُهُمْ وَلَهُمْ عَذَابُ الْيَمِّ رَجُلٌ عَلَى فَضْلِ مَاءٍ بِالطَّرِيقِ يَمْنَعُ مِنْهُ ابْنُ السَّبِيلِ وَرَجُلٌ بَايَعَ إِمَامًا لَا يُبَايِعُهُ إِلَّا لِدُنْيَاهُ إِنْ أُعْطِيَ مَا يُرِيدُ وَفِي لَهُ وَإِلَّا لَمْ يَفِ لَهُ وَرَجُلٌ يُبَايِعُ رَجُلًا بِسِلْعَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ فَحَلَفَ بِاللَّهِ لَقَدْ أُعْطِيَ بِهَا كَذَا وَكَذَا فَصَدَّقَهُ فَأَخَذَهَا وَلَمْ يَعْطُ بِهَا **"Kıyamet gününde üç kişiyle Allah konuşmayacak ve onları temize de çıkartmayacaktır. Onlar için acıklı bir azab vardır. O kimseler: 1. Arazisinde bir su kaynağı bulunup ta yolcuları bunu içmekten men eden kişiler 2. Bir imama sadece dünyevi çıkarı için biat eden; Halife isteklerini yerine getirirse itaatına vefakar olup getirmezse itaatına vefakar olmayan adam 3. Bir kimseye mal satarken Allah'a yemin edip bu mala şu kadar para teklif edildi de vermedim diyerek alıcıyı kandıran kimse"**⁵ Bu üç hadiste de Halife'yi seçmenin yolu biat olarak belirtilmektedir. Ubade'nin hadisinde yönetim için Rasul (ﷺ) e biat edildiği belirtilmektedir.

Abdullah b. Hişam'ın hadisinde ise henüz buluğa erişmediği için çocukların biatının kabul edilmeyeceği zikredilmektedir. Ebu Hüreyre'nin hadisinde ise imama (devlet başkanına) biat açık olarak ifade edilmekte ve hadiste 'imam' kelimesi herhangi bir imamı kastedecek şekilde genel olarak kullanılmaktadır. Başka hadislerde de imama biat açık olarak geçmektedir. Müslimden rivayette Rasulallah (ﷺ) şöyle buyurmuştur: وَمَنْ بَايَعَ إِمَامًا فَأَعْطَاهُ صَفْقَةً يَدِهِ وَثَمْرَةَ قَلْبِهِ فَلْيَطْعُهُ إِنْ اسْتَطَاعَ فَإِنْ جَاءَ آخِرُ يَتَارَعَةَ فَاصْرَبُوا عُنُقَ الْآخِرِ **"Kim bir imama biat ederse onunla gönül rızası ile tokalaşsın ve gücü yettiğinde itaat etsin.**

¹ Mümtahine 12

² Fetih 10

³ Buhari Kitabu'l Ahkam c. 8 S. 122 Bab 43, Müslim c. 6 s. 14, Nesei c. 2 s 180

⁴ Buhari Kitabu'l Ahkam C. 8 S. 124 Bab 46

⁵ Buhari Kitabu'l Ahkam Bab 48, İbni Mace H. No: 2870, Müslim Kitabu'l iman 173

Eğer başka biri gelip (biat edilmiş imamla) idareyi ele geçirmek için mücadele ederse sonra çıkanın boynunu vurun"¹ Ebu Said El Hudri'den rivayetle Rasul (ﷺ) buyurmuştur ki :

"(Aynı anda) eğer iki Halife'ye biat edilirse Halifelerden sonradan çıkanı öldürün"² Ebu Hazım'dan rivayetle demiştir ki: "Ebu Hüreyre ile beş yıl beraber bulundum. Ondan Rasulallah (ﷺ)'den şunu rivayet ettiğini işittim : Rasulallah (ﷺ) dedi ki: **كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمْ: إِنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي وَسَتَكُونُ خُلَفَاءُ تَكْتُرُ قَالُوا فَمَا تَأْمُرُنَا قَالَ فُوا بِيَعَةَ الْأَوَّلِ فَأَلَّوْا وَأَعْطَوْهُمْ حَقَّهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ سَائِلُهُمْ عَمَّا اسْتَرْعَاهُمْ "İsrail oğulları Nebiler tarafından siyaset (idare) ediliyordu. Bir Nebi öldüğünde onu başka bir Nebi takip ediyordu. Artık benden sonra Nebi yoktur. Fakat bir çok Halife olacaktır"** Oradakiler dediler ki; *Bu durumda bize ne yapmamızı emredersin?* Dedi ki: **"İlk biat edilene vefakar olunuz onlara karşı olan vazifelerinizi yerine getiriniz. Muhakkak ki Allah size karşı olan vazifelerini yapip yapmadıklarını onlara soracaktır"**³

Kitap ve sünnetten açık naslarda da görüldüğü gibi Halife'yi seçmenin yolu biattır. Sahabelerin tümünün anlayışı ve uygulamaları da bu yönde olmuştur. Nitekim Ebu Bekir (رضي الله عنه)'e Sakife'de esas biat (Hilâfet akdi) yapıldıktan sonra mescidde de genel biat (itaat biatı) yapıldı. Biati önem arzeden Ali b. Ebu Talib (رضي الله عنه) gibi sahabelerden mescidde biat etmeyenler de sonradan Ebu Bekir'e biat ettiler. Aynı şekilde Ömer, Osman, Ali (r.anhüm) da müslümanlar için Halife'yi belirlemede tek yol olan biatla seçildiler.

Biat olayına ilişkin ayrıntılara gelince: Halife seçimine ilişkin ayrıntıları en iyi Rasulallah (ﷺ)'in ölümünden hemen sonra gelen dört Halife'nin seçilişlerinde gözleyebiliriz. Sahabelerin tümü bu dört Halife'nin seçilişi sırasında şeriata muhalif bir durum görmediklerinden sukut ettiler ve olanları tasdik ettiler. Eğer müslümanların varlığı ve İslâmi yönetimin devamı ile ilgili böyle hayati bir konuda şeriata muhalif bir durum bulunsaydı sahabeler buna muhakkak itiraz ederlerdi. Raşit Halifelerin seçiminde sahabelerin yaptıkları işler incelendiğinde; Saide oğullarının sakifesinde Halife adaylarından olan Sad b. Ubade, Ebu Ubeyde, Ömer ve Ebu Bekir Hilâfet için tartıştıkları ve bu tartışmanın neticesinde Ebu Bekir'e biat edildiğini İkinci gün müslümanlar mescide çağrıldığını ve orada da Ebu Bekir (رضي الله عنه)'a biat edilip ve Halife olduğu görülür.

Ebu Bekir (رضي الله عنه) hastalıktan kurtulamayacağını ve öleceğini hissedince müslümanları çağırıp onlarla kendisinden sonra kimin Halife olacağı konusunda istişarede bulundu. Bu istişare sırasında görüşler Ömer ve Ali etrafında yoğunlaştı. İstişare olayı yaklaşık üç ay sürdü. Ebu Bekir istişarelerini tamamlayınca müslümanların genelinin görüşünü de öğrenmiş oldu ve Ömer (رضي الله عنه)'in kendisinden sonra Halife olabileceğini söyledi. Ebu Bekir'in ölümünden hemen sonra müslümanlar mescidde toplanarak Ömer (رضي الله عنه)'a Hilâfet için biat ettiler. Ömer de bu biatla Halife oldu. Burada Ömer (رضي الله عنه), Ebu Bekir'in görüş bildirmesi ile değil müslümanların ona biatı ile Halife olmuştur.

Ömer (رضي الله عنه) bir müşrik tarafından hançerlenince müslümanlar, kendisinden sonra Halife olması için birisini tavsiye etmesini istediler. Ancak o bu teklifi reddetti. Sahabeler bu ricalarında ısrar edince o da altı aday gösterdi. Ömer'in vefatından sonra bu altı adaydan biri olan ve Halifeliğe adaylıktan kendi isteği ile çekilen Abdurrahman b. Avf, Halife'nin belirlenmesi konusunda tüm Halife adayları ve müslümanlarla istişarede bulunduktan sonra Osman (رضي الله عنه)'ı açıkladı müslümanlar da Osman (رضي الله عنه)'a biat ettiler. Neticede Osman (رضي الله عنه), ne Ömer'in adayı olduğundan dolayı ne de Abdurrahman b. Avf'ın tavsiyesi ile değil ancak müslümanların tecevvüh edip biat etmesi ile Halife oldu.

Osman (رضي الله عنه)'ın öldürülmesinden sonra Medine ve Küfe'deki müslümanların çoğunluğunun biatı ile de Ali (رضي الله عنه) Halife oldu.

Dört Halife'nin belirlenmesinde de görüldüğü gibi müslümanlar önce kimlerin Hilâfet için daha ehil olduğunu tespit için aralarında tartışmışlar sonra bu tespit edilen Halife adayları müslümanlara ilan edilmiş, müslümanlar hangisine biat ederse o da Halife olmuştur. Nitekim Saide oğullarının

¹ Müslim; H. No: 1844

² Müslim H. No: 1853

³ Müslim H. No: 1842 Buhari

misafirhanesindeki tartışmalar Said b. Ubade Ömer ve Ebu Bekir'in şahısları etrafında olmuş sonuçta Ebu Bekir'e biat edilmiştir. Ancak bu biatın Ebu Bekir'in Hilâfeti için bağlayıcılığı müslümanların çoğunluğunun biatının gerçekleşmesi ile geçerli hale gelmiştir. Ebu Bekir hayatının son günlerinde müslümanlarla istişarede bulunmuş onların görüşlerinin Ömer ve Ali üzerinde yoğunlaştığını görmüş ardında da Ömer'i müslümanlara Halife adayı olarak açıklamış ve Ebu Bekir'in vefatından sonra müslümanların biatı ile de Ömer (ﷺ) Halife olmuştur. Bu söylediğimiz gerçeği Ömer (ﷺ)'in altı adayından Abdurrahman b. Avf'in istişaresi sonucu Osman'ı seçmesi ve halkın biatı ile de bu seçimin resmîleşmesiyle geçerli olmuştur. Ali (ﷺ)'nin seçiminde ise kendisine hemen biat edildi. Zira Osman'ın öldürülmesi üzerine bir fitne çıkmıştı ve hiç bir müslüman Hilâfet için Ali (ﷺ)'a karşı aday olmaya yanaşmıyordu. Görüldüğü üzere tüm Halifelerin biatı aynı yöntemle uygun olarak yani istişare, aday belirleme ve müslümanların biatı ile neticeleniyordu. Bu durum hem Ebu Bekir'in hem de Osman'ın biat almasında açıkça görülmektedir.

Misver b. Mahreme anlatıyor; "Ömer (ﷺ)'in gösterdiği adaylar (Ali, Osman, Abdurrahman, Sad b. Ebi Vakkas, Zübeyr b. Avvam ve Talha b. Ubeydullah) toplanıp aralarında istişare ettiler. Abdurrahman b. Avf onlara: *"Bu konuda sizinle yarışacak biri değilim ama eğer dilerseniz sizlerden birini bu iş için seçerim"* dedi. Onlar da bu görevi Abdurrahman'a verdiler. Abdurrahman işi üzerine alınca halk ona itibar etmeğe başladı. Ömer'in belirlediği adaylar topluluğundan olup ta Abdurrahman b. Avf'in arkasından gitmeyen kimse görmedim. O günlerde halk hep Abdurrahman'a gidip onunla istişare ediyorlardı. Öyle ki Osman'a biat ettiğimiz günün sabahına kadar bu şekilde devam etti. O gece yarısı Abdurrahman bana geldi kapıyı çaldı uyandım ve; *"Bakıyorum uyuyorsun, halbuki ben Allah'a yemin ederim ki bu gece gözümü hiç kırpmadım. Git hemen Zübeyr ve Sad'ı çağır"* dedi. Onları çağırdım. Abdurrahman onlarla istişare ettikten sonra beni çağırdı ve; *"Bana Ali (ﷺ)'yi çağır"* dedi. Onu da çağırdım. Şafak sökünceye kadar Ali (ﷺ) ile görüştü. Sonra Ali (ﷺ) yanından ayrıldı. Ali halife olmak arzusundaydı. Abdurrahman da Ali (ﷺ)'dan bir şey gelir diye korkuyordu. Sonra bana Osman'ı çağır dedi. Onu da çağırdım. Müezzin sabah ezanını okuyuncaya kadar da Osman'la görüştü. Halk sabah namazını kıldıktan sonra adaylar camide minberin yanında toplandı. Abdurrahman Muhacir ve Ensarın yaşayanlarına ve ordu komutanlarına haber gönderdi. Herkes orada toplandığında, Abdurrahman Kelim-i şهادet getirdi ve; *"Ey Ali, ben halkın görüşünü aldım. Osmandan yüz çevirip istemeyen bir kişiye rastlamadım. Nefsin için bir yol kılma (bu hususta aklına kötü bir şey gelmesin)"* dedi. Ve Osman'ın elini tutarak; *"Allah'ın Rasülü'nün ve ilk iki Halife'nin yolu üzerine sana biat ediyorum"* dedi ve Osman'a biat etti. Muhacir Ensar, ordu komutanları ve orada bulunan müslümanlar da Osman (ﷺ)'a biat ettiler"¹

Buhari'nin rivayetinde de görüleceği üzere; müslümanların isteği ile Ömer (ﷺ) tarafından Hilâfet için belirlenen adaylardan Abdurrahman b. Avf adaylıktan çekildikten sonra kimin Halife olması gerektiği hususunda müslümanların görüşlerini aldı. Yaptığı istişareler sonucunda müslümanların istediği ismi açıkladı. İnsanların istedikleri isim açıklandıktan sonra ismi açıklanan kişiye biat edildi ve bu biatla da Halife oldu.

Böylelikle seçim olaylarını gerçek yönleri ile incelemiş olduk. Tüm anlatılanlar ışığında Halife'nin seçimi ile ilgili şeri hüküm şudur: ***"Müslümanların çoğunluğunu temsil edenler tarafından Hilâfet'e aday olanlar belirlenir. Sonra belirlenen Halife adaylarının isimleri müslümanlara açıklanır ve onlardan adaylardan birisini Halifelik için seçmeleri istenir. Sonra müslümanların çoğunluğunun Halife olmasını istediği kişi tespit edilir. Ardından da seçilen kişiyi ister seçmiş olsun isterse seçmemiş olsun müslümanların tamamından bu kişiye biat alınır"***

Bu söylediklerimizin delili ise sahabenin bu konudaki icmaıdır. Çünkü Ömer (ﷺ)'in Hilâfet için altı aday belirlemesi ve Abdurrahman'ın bir Halife belirleme noktasında müslümanların tamamının olurluğunu alması ve *"Muhakkak ki ben müslümanların görüşünü aldım. Osman'dan yüz çeviren onu istemeyen kimseye rastlamadım"* sözü ile müslümanların çoğunluğunun seçtiği kişiyi Halife olarak ilan edip biat etmesi karşısında müslümanların tamamı suküt ederek icma ve ittifak etmişlerdir. Bu açıklamalara göre

¹ Buhari

Halife'nin nasbedilmesindeki şer'î hüküm açıkça ortaya konulmuştur. Fakat burada karşımıza iki önemli sorun çıkmaktadır.

Birincisi: Halife'yi belirleyen müslümanlar kimlerdir? Onlar hal ve akd ehli midir? Müslümanların belirli bir kısmı mıdır? Yoksa müslümanların tamamı mıdır?

İkincisi ise: Günümüzde seçimlerde kullanılmakta olan gizli oy, seçim sandığı, oy sayımı gibi yöntemler İslâm'ın emrettiği şeylerden midir? Yoksa değil midir?

Birinci sorunu açıklarsak: Mutlak anlamda şeriat sultayı (otoriteyi, yetkiyi) ümmete vermiştir. Halife'nin belirlenmesini de sadece bir gruba ya da cemaata vermeyip müslümanların tümüne vermiştir. Zira aşağıdaki hadis-i şerifte de belirtildiği gibi biat müslümanların tümüne farzdır. *مَنْ مَاتَ وَلَيْسَ فِي عَقْبِهِ بَيْعَةٌ مَاتَ مِنْ مَاتَ وَكَيْسَ فِي عَقْبِهِ بَيْعَةٌ مَاتَ* "Kim ki boynunda biat olmaksızın ölürse cahiliye ölümü ile ölmüş olur"¹

Hadisin delaleti geneldir ve tüm müslümanları kapsar. Bu nedenle diğer müslümanların katılımı olmadan sadece hal ve akd ehlinin ya da belirli bir zümrenin Halife'yi belirleme hakkı yoktur. Belirleme hakkı istisnasız tüm müslümanlarındır. Çünkü konu ile ilgili nasslar tüm müslümanları kapsamaktadır. Henüz buluğa ermemiş bir çocuğun biatının reddi dışında biatı belli bir gruba has kılan bir nassa rastlanmamıştır. O halde Halife'yi belirleme hakkı müslümanların tamamına aittir. Hatta ve hatta fasık ve günahkar (müslüman)ların bile akil balığ oldukları müddetçe bu hakları vardır.

Ancak müslümanların tümünün istisnasız Halife'yi belirleme işine bizzat katılmaları şart değildir. Çünkü belirleme işi bir haktır. Her ne kadar biat etmek üzerlerine farz olsa da biat farzı farz-ı ayn değil farz-ı kifaye olduğundan müslümanların bir kısmının yerine getirmesi ile diğerlerinden kalkar. Ancak müslümanlar ister kullansınlar ister kullanmasınlar tamamının Halife'nin belirlenmesine katılabilme haklarının bulunması farzdır. Olay, müslümanların Allah'ın üzerlerine farz kıldığı bir işi yerine getirebilmesine katılabilmeleridir. Burada önemli olan müslümanların tümünün bu farzı yerine getirebilmesi değil kendi rızaları ile içlerinden birini Halife olarak belirleme farzîyetinin yerine gelmesidir.

Birinci sorunun çözümü esnasında da iki problem ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi; Halife'nin belirlenmesinde müslümanların tümünün rıza ve tasvibinin gerçekleştirilmesindeki sorun ikinci ise; müslümanların Halife'nin belirlenmesine katılabilme hakkı gerçekleştirilebildiği halde Halife'nin belirlenmesinde müslümanların tümünün rızasını gerçekleştirilememesi sorunudur.

Bu sorunlardan birincisini ele alalım: Halife'yi belirleyecek olan kişilerin sayısı hakkında bir şart koşulmamıştır. Ancak belli sayıdaki bir grup Hilâfet için bir kişiye biat ederlerse, bu biat karşısında müslümanların sükutu ya da itaat biatı vermeleri ya da tasvibi gösteren herhangi bir hareketleri sonucu biat gerçekleşmiş olur. Sonuçta müslümanların tamamı için bir Halife seçilmiş olur ve seçilen kişi şer'an Halife olur.

Eğer müslümanların tamamı tarafından belli kişilere Halife'yi belirleme hakkı verilmişse ve müslümanlar rahatlıkla fikir ve görüşlerini açıklayabildikleri bir belirleme atmosferinde sükutları ile ya da itaat biatı ile bu belirlemeyi tasvip etmişlerse, Halife üç kişi tarafından belirlenmiş olsa da bu belirleme geçerli bir belirleme olur. Ancak müslümanların çoğunluğunun belirleme üzerinde rızası gerçekleşmemişse Halife belirlenmiş sayılmaz. Fakat müslümanlardan bir grubun Halife'yi belirlemeye kalkışmaları ve bunların çoğunluğunun rızası ile de Halife belirlenirse belirleyen grubun sayısı ne olursa olsun belirleme gerçekleşmiş sayılır. Bu nedenle bu konuda fakihler şöyle demişlerdir: Halife'nin belirlenmesi hal ve akd ehlinin bir müslümana Hilâfet için biatları ile gerçekleşir. Fakihler hal ve akd ehlini kendisinde Halifelik şartları bulunan bir kişiye biatlarında müslümanların tasvibini alıp müslümanların isteklerini yerine getiren bir grup müslümanlar olarak kabul ediyorlardı.

Sonuçta hal ve akd ehlinin biatı tek başına Halife'nin belirlenmesini gerçekleştiren bir biat değildir. Halife'nin şer'an belirlenmiş olabilmesi için hal ve akd ehlinin biatları da şart değildir. Ancak hal ve akd ehlinin biatı müslümanların isteklerinin yerine geldiğine, belirlemeyi tasvip ettiklerine

¹ Müslim K. İmara H. No: 1851

karşılık gelen işaretlerden birisidir. Çünkü hal ve akd ehli müslümanların temsilcileri mertebesindeirler. Şu halde Halife'ye biatta müslümanların tasvip ve isteklerinin gerçekleştiğine delalet eden her usulle Halife seçilir ve bu şer'î bir belirleme olur.

Zaten bu konudaki şer'î hüküm de; Halife'nin belirlenmesinde bu işle ilgili müslümanların rıza ve tasvibini ifade eden herhangi bir şekil ve usulle gerçekleşeceği yönündedir. Biat edenlerin hal ve akd ehlinden olması veya müslümanların temsilcilerinin çoğunluğundan meydana gelmesi veya beyatlarında müslümanların sukutunun gerçekleşmesi veya bu biata binaen itaatlarının gerçekleşmesi veya başka herhangi bir yolla müslümanların görüş ve rızalarını gerçekleştirebilecekleri şartlar varsa belirleme ve biat geçerli olur. Halife'yi belirleyenlerin hal ve akd ehlinden olmaları, sayılarının 4 kişi ya da 400 kişiden az ya da çok olması, başkentte yaşıyor olması şart değildir. Gereken şer'î şart belirlemenin müslümanların hemen hepsinin fikirlerini açıkça ve rahatlıkla açıklayabilecekleri imkanlara sahip oldukları bir ortamda, çoğunluğun rıza ve tasvibini alan bir biat ile gerçekleşmesidir.

Kullandığımız "müslümanların hepsi" ifadesinden kasdımız şayet Hilâfet vardı ise İslâm devletine bağlı bölgelerde yaşayan Halife'nin idaresindekiler ya da devlet yeni kuruluyorsa İslâm devletini kurup Halife'yi belirleyerek İslâmi hayatın yeniden başlamasına vesile olan topluluktur. Bunların dışında kalan müslümanlara gelince; onların rıza ve tasvipleri şart değildir. Çünkü onlar ya İslâmi yönetimin dışında yaşıyorlardır ya da Darü'l İslâm'a bağlanma imkanlarının bulunmadığı bir Darü'l Küfürde yaşıyorlardır. Her iki taifenin de Halife'nin belirlenmesindeki sözleşme biatında hakları yoktur. Ancak itaat biatında bulunmaları gerekir. İslâm idaresinin dışında yaşadıkları için kendilerine bağı (asi) hükmündedirler.

Darü'l Küfürde yaşayanlara gelince orada yaşadıkları ve Darü'l İslâm yönetimine bizzat girmedikleri müddetçe İslâmi yönetimin hakimiyeti onların eli ile gerçekleşmez. Bu nedenle Hilâfet akdini belirleyici biat hakkına sahip olanlar ve Halife'nin nasbedilmesinde rızalarının bulunması şart olan müslümanlar İslâmi yönetimi bizzat hakim kılan müslümanlardır.

"Bu söylenenler akli çıkarımdır. Burada bir şeri delil yoktur" da denilemez. Çünkü burada yapılan, hükmün menatını (vakiasını, durumunu) kavramak için yapılan bir incelemedir, hükmün aslı hakkında değil. O nedenle bu konuda şer'î delil getirilemez ancak durumun izahı yapılır. Mesela; "ölü eti yemek haramdır" Bu şer'î bir hükümdür" Ölü etinin ne olduğunu araştırıp incelemek ise hükmün menatını yani hükümle alakalı konuyu araştırmaktır. Aynı şekilde müslümanların Halife'yi belirlemelerinin farz oluşu da şer'î bir hüküm olduğu gibi bu belirlemenin müslümanların rıza ve tasvibi ile olması da şer'î bir hükümdür. Ve söz konusu hükümler için şer'î delil gereklidir. Ancak "Halife'nin seçiminde direkt rol alan müslümanlar kimdir, müslümanların tasvibi ne zaman gerçekleşmiş olur? Konusu yukarıdaki şer'î hükümlerin menatıdır. Yani şer'î hüküm tarafından çözülecek konu veya vakıadır. Şer'î hüküm, menatın üzerine de intibak edince bu şer'î hüküm onun için de geçerli olur. Buna binaen hakikatının beyanı ile ilgili olarak şer'î hükmün kendisi için geldiği şey incelenir.

Evet bunların hiçbiri söylenemez. Aynı şekilde; Bu konuda *"Hükmün menatı hükmün illetidir. Bu nedenle onun hakkında kesin olarak şer'î delil bulunmalıdır"* da denilemez. Çünkü hükmün menatı (çözümüne kavuşturulması gereken olay) hükmün illetinden farklı bir şeydir. İlet ile menat arasında büyük fark vardır. İlet hükmün gönderiliş gerekçesidir ve şeriat koyucunun amacını içerir. Bunun içindir ki illetten Şari'in amacının net olarak anlaşılabilmesi için şer'î delil bulunmalıdır. Hükmün hakkında indiği olayın kendisine (menatına) gelince; o hükmün çözmek için ele aldığı ancak delili ve illeti olmayan bir meseledir.

Hükmün halli için geldiği şey (menat) bizzat hükmün gelişine sebep olan şey (illet) değildir. Yani hakkında hüküm inen konu yani menat hükmün illeti dışında bir konumdur ve hüküm ona değil, o hükme bağlıdır.

Hükmün hakkında indiği menatın incelenmesi o hükme ait illeti anlamamız anlamına gelmez. Zira bir hükmün illetinin anlaşılması ancak hükme sebep olan nassın belirlenmesi ile mümkündür. Mesela; "Şarap haramdır" sözü şarabın haramlığına ilişkin bir şer'i hükmüdür. Şer'î hükmün hakkında inip inmediğini yani bir içeceğin haram olup olmadığını ya da şarap tanımına girip girmediğini incelemek ise hükmün vakıası (manatı) ile ilişkisini incelemektir.

Bir başka örnek verelim; kendisi ile abdest alınabilecek su; kendisine herhangi bir pisliğin karışmadığı temiz sudur. Bu konudaki şer'î hüküm ise temiz sudan abdest almanın caizliğidir. Kendisi ile abdest alınıp alınamayacağına dair hüküm verebilmek için herhangi bir suyun niteliğini incelemek ise menatın (hükümle ilgili olayın) araştırılmasıdır. Yani bir anlamda suyun temizliğinin araştırılmasıdır. Yine "abdesti bozulmuş kişinin namaz için tekrar abdest alması gerekir" dendiği zaman kişinin abdestinin bozulup bozulmadığını araştırmak menatın incelenmesidir.

Şatibi, Muvafakat adlı kitabında der ki: *"Bu ve benzeri konular menatın belirlenmesini gerekli kılar. Şuna şüphe yoktur ki her olayla ilgili o olaya uygun delilin bulunması zaruridir."* yine şöyle demektedir: *"Bazen ictihat menatın (hakkında hüküm gereken konu) tespiti ile yapılabilir Şari'inin konu hakkındaki maksadını bilmeğe gerek yoktur. Arapça'yı bilmeğe gerek olmadığı gibi. Çünkü buradaki içtihattan kasıt şer'î hükmün kastettiği konuyu bilmektir. Buna bağlı olarak denebilir ki müctehit incelediği konuya şer'î hükmü bağlayabilmek için hakkında hüküm gereken konuyu inceleyip kavrayarak içtihadını yapmalıdır."*

Kısaca menatın incelenmesi, şer'î hükmün konusu ile ilgili şeylerin incelenmesidir. Bu nedenle şer'î hükmün konusunu inceleyen kişinin müslüman ya da müctehit olması şart değildir. Sadece hükmün konusunu iyi tanıyan uzman bir kişi olması yeterlidir. İşte bu anlatılanlar ışığında; biatları müslümanların tamamı ya da çoğunluğun rızasına işaret eden müslümanların kimler olduğunun incelenmesi hükmün konusunun (menatının) incelenmesidir.

Günümüzde seçimlerde kullanılan gizli oy, seçim sandığı oy sayımı gibi uygulamalar İslâm'ın tasvip ettiği şeyler midir, meselesine gelince: Gizli oy, sandık, sayım gibi yöntemlerin hepsi rızaya dayalı seçim yöntemleridir.

Çünkü bu yöntemler haklarında haramlıklarına dair her hangi bir özel hükmün bulunmadığı mübahlardandır. Dolayısı ile müslümanlar tarafından da kullanılabilir yöntemlerdir. Müslümanların rıza ve istekleri doğrultusunda Halifelerini seçme farzını gerçekleştirmelerini sağlayacak hakkında yasaklığına ilişkin delil bulunmayan her yöntemi kullanmaları caizdir.

Seçim yöntemleri kulun fiilidir; şer'î hükme uygun olmalıdır. Bu nedenle yöntemler hakkında hükme delalet eden bir şer'î delilin bulunması gerekir de denilemez. Çünkü gerçekleştirilebilmesi için o konuyla ilgili mutlaka bir delil teşkil edecek hükmün bulunması gereken fiiller ya fiilin aslıdır ya da asıl fiile bağlı ayrıntı konumundaki fiillerdir.

Kendisi ile ilgili genel bir delil değil özel delilin geldiği fiil açık olarak alınır Namazda olduğu gibi namazın kılınması ile ilgili delil hastır, özeldir ve kendisi ile ilgili her fiili kapsamaz. Bu nedenle namazla ilgili her fiil için bir delilin bulunması zaruridir. (Namazın rükunları, namazı bozan durumlar, namazın sıhhatinin şartları vb. konuları her biri için ayrı ayrı delil gereklidir) Fakat herhangi bir fiilin ayrıntısı olan fiil, aslı için bir hükmün geldiği fiildir. Neticede genel delilin kendisi ile ilgili olduğu bütün ikinci dereceden fiillere tatbik edilir. ikinci dereceden yani asıl fiile göre ayrıntı olan bir fiilin haram kılınması için onu haram kılan bir delilin bulunması gerekir ki bir hüküm, asıl fiilin hükmünden çıkan yeni bir hüküm olarak alınabilsin. Tüm üslup ve yöntemler bu şekilde değerlendirilmelidir.

Belirleme meselesinde asıl olan fiil Halife'nin rıza ve isteğe dayalı olarak belirlenmesidir. Belirleme olayının aslından çıkan seçim, oy sayımı, seçim sandığı kullanmak vb. asıl fiile bağlı ayrıntılardır ve asıl hükme bağlanırlar. Bu nedenle haklarında ayrı bir delilin bulunmasına gerek yoktur. Bunların asıl hükmün dışında değerlendirilebilmesi yani haram kılınması delili gerektiren bir konudur. Kula ait fiillere ait bütün üslupların durumu da budur. Araçlara gelince bunlar için fiilin değil

eşyanın hükmü alınır (oy sandığı gibi araçlar) ve onlara şu şer'î esas uygulanır: *الاصل في الأشياء الإباحة ما لم يرد دليل التحريم* "Hakkında haramlık delili olmadıkça eşya da asıl olan mübahlıktır."

Metod ile üslup arasındaki farka gelince: Metod asıl sayılan ve hakkında özel delilin geldiği fiil olarak tanımlanan fiildir. Üslup ise hakkında genel delilin bulunduğu asla bağlı ikinci dereceden fiillerdir. Bu nedenle metod mutlaka şeri bir delile dayanmalıdır. Çünkü o şer'î bir hükümdür. Bu nedenle bir müslüman herhangi bir metodu, mübah olduğuna dair bir şer'î delil bulunmaksızın uygulamakta serbest değildir. O metoda ilişkin şeri delili bilmek zorundadır. Diğer yandan üslup şer'î bir delile dayanmaz ancak üsluba asıl hükme ait delil uygulanır. Bu nedenle belirli bir üslubu ola ki Rasulullah (ﷺ) onu uygulamış dahi olsa şart koşmak farz değildir. Bilakis müslüman, asıl fiilin uygulanmasına götürdüğü müddetçe her üslubu kullanabilir. Böylece üslup fiil için teferruat olur. Bu nedenle üslubu belirleyen fiilin nevi (çeşidi)dir denilmiştir.

HALİFE'NİN AZLİ

Halife'nin durumunda onu Hilâfet'ten çıkararak açık bir değişiklik olursa Halife hemen azledilir. Onu Hilâfet'ten dışarı çıkartmayan fakat o hali ile Halifelikte kalmasının şer'an caiz olmadığı bir değişikliğin gerçekleşmesi durumunda ise Halife'nin azli gerekli olur.

Halife'yi Hilâfet'ten dışarı çıkararak durum ile Halife'nin azlini gerektiren durum arasındaki fark ise şudur. Birinci durum; yani Halife'yi Hilâfet'ten çıkararak durumdur. Bu durum halifede görüldüğünde kendisine itaat gerekmez. İkinci durum, yani Halife'nin azlini gerektiren durumdur. Bu durumda ise azl işlemini bilfiil gerçekleşene kadar Halife'ye itaat farz olarak kalır.

Halife'nin durumunu değiştirip onu Hilâfet'ten çıkararak şeyler üç tanedir. Bunlar :

1. Halife eğer İslâm'dan çıkar (mürted olur) ve bunda ısrar ederse
2. İyileşme ümidi olmayan sürekli deliliğe tutulursa
3. Halife kendini yenen düşmanın eline esir düşer ve kurtulma imkan ve umudu bulunmazsa.

Halife bu üç durumda Hilâfet'ten çıkar yani Hilâfet yetkisini kaybeder. Bu durumlarda Halife'nin azline hükmedilmiş olmasa bile o azl olmuş sayılır. Halifede bu üç sıfattan birinin varlığı ile ona itaat farziyeti kalkar ve bu durumda iken verdiği emirler uygulanmaz. Ancak Halifede bu durumların var olduğunun ispatlanması gerekir. Bu ispat ise mezalim mahkemesi önünde olması gerekir. Mezalim Mahkemesi Halife'nin Hilâfet'ten çıktığına ve azline hükmedince, müslümanlar hemen başka bir Halife ile Hilâfet akdi yaparlar ve yeni Halife'yi belirlerler. Halife'yi Hilâfet akdinin dışına çıkarmayan fakat yine de Hilâfet'te kalmasının caiz olmadığı değişiklikler ise şu beş husustan ibarettir.

1. Halife'nin fıski sebebi ile adaletin zedelenmesi:

2. Halife'nin, kadınsılaşması ya da cinsiyetinin belirsiz bir hal alması:

3. Sürekli olmayan bir deliliğe tutulması yani bazen iyi iken bazen deli gibi davranması: Bu durum söz konusu olduğunda Halife'nin işlerini yapacak sürekli bir vekil tayin etmek caiz değildir. Çünkü Hilâfet akdi Halife'nin şahsında yapılan bir akittir ve başkasını yani vekili kapsamaz.

4. Her hangi bir sebepten dolayı Halifelik yükünü taşımaktan aciz duruma düşmesi: Bu sebepler Halife'nin görevini yapmasına engel olan bir organ eksikliği ya da iyileşme ümidinin bulunmadığı bir hastalığa yakalanmasıdır. Halife'nin bu durumlardan birine düşmüş olması uygulamak üzere seçildiği dinin emirlerinin uygulanmaması ya da müslümanların çıkarlarının gözetlenmemesi gibi idari bir boşluğun doğması demektir. Bu ise açık bir münkerdir. Bu münkerin kaldırılması ise bir farzdır. Bu farz da ancak Halife'nin azli ve yerine başka birinin seçilmesi ile yerine getirilebilir.

5. Halife'yi müslümanların idaresi ve çıkarlarının gözetilmesinde şeriata uygun bir şekilde kendi görüşü ile idareden alıkoyan bir baskı ve tesirin bulunması: Eğer Halife'ye yönelik baskı, Halife'yi ümmetin işlerini şer'î hükümlere bağlı olarak sadece kendi reyini ile yönetmesinden alıkoyuyorsa o takdirde Halife'nin Hilâfet yükünü taşımaktan hükmen aciz olduğuna itibar edilir ve azli farz olur. Bu durum iki şekilde tezahür eder.

a-) Halife'nin çevresindeki bir yahut birkaç kişinin etkisi altına girmiş olmasıdır. Bu durum Halife'nin işlerin idaresinde kendilerine karşı çıkamadığı bu kişilerin görüşleri doğrultusunda hareket etmesine sebep olan bir baskı altında olmaları durumudur. Bu durumda bakılır; eğer bu baskıdan Halife'nin kısa bir süre içinde kurtulması imkanı varsa, Halife'nin bu kişilerden kurtulması için kısa bir süre verilir. Bu sürede bu baskı ortadan kaldırılmazsa Halife'nin azledilmesi farz olur.

b-) Halife'nin durumunun esirlik ya da esirliğe benzer bir hal almasıdır. Halife'nin düşman eline veya nüfuzu altına düşüp ümmetin işlerinin idaresinde iradesini yitirmesi, düşmanın istediği şekilde davranması söz konusudur. Bu durumda bakılır eğer Halife'nin düşman sultanından kısa bir sürede kurtulma ümidi varsa beklenir. Eğer bu sürede Halife kurtulursa Halife'nin acziyetine sebep olan engeller ortadan kalkmış olur. Yoksa Halife'nin azli farz olur.

Söz konusu bu beş durumdan herhangi birinin bulunması durumunda Halife'nin azledilmesi farz olur. Ancak bu durumların gerçekliğinin mezalim mahkemesi önünde ispatı gerekir. Sonuçta mezalim mahkemesi Halife'nin Hilâfet akdinin fesheder ve azline hükmeder ve Halife azledilir. Ardından üç gün içinde başka bir kişi ile Hilâfet akdi yapılır.

HİLÂFET NİZAMI KENDİNE HAS ÖZEL BİR NİZAMDIR

Hilâfet meselesinin incelenmesi İslâm yönetim sisteminin en yüksek makamı hakkındaki fikirlerin siyasi bir incelemesidir.

Eğer okuyucu müslüman değilse; bu fikirlerin sıhhatini ölçmek için, bu fikirlerin doğruluğu ve vakıya uygunluğundan başkasını kendisi için ölçü olarak ele alması fahiş bir hatadır. Okuyucu müslüman ise; bu fikirlerin doğruluğunu ölçmek için Allah'ın Kitabı ve Rasulullah (ﷺ)'in sünnetinden başkasını kendisine ölçü olarak alması da fahiş bir hata olacaktır. Çünkü bir fikrin doğruluğunu ölçmek için başka bir fikir ölçü olarak alınmaz. Ancak vakıya uygun olup olmadığı ya da vakıya uygunluğu sabit olan asla uygun olup olmadığı fikir için ölçü olarak alınır.

Bu nedenle biz okuyucunun bu fikirleri dikkatle okumasını ve bu fikirlerin işaret ettiği gerçeğin iyi anlaşılması noktasına dikkat çekmeyi gerekli görüyoruz. Okuyucu muhakkak ki, İslâm alemindeki (Ortadoğu ve Uzakdoğunun bazı bölgeleri) ve dünyanın birçok bölgesindeki idari ve siyasi bunalım ve krizi apaçık hissetmektedir. Bu nedenle okuyucunun, dünyadaki idari ve siyasi bunalım ve krizlerin giderilebilmesi aynı zamanda insanlığın yönetimi için eşsiz ve en doğru bir çözüm yolunun bulunduğunu anlayıp kavraması için bu fikirleri araştırması ve tanıması zaruri bir gerekliliktir.

Eğer okuyucu bu fikirlerin vakıya uygunluğu veya şer'î delillerin bu fikirlere uygunluğu noktasında bu fikirleri anlamak için incelerse kesin olarak görür ki Hilâfet Nizamı insanların yönetimi için doğruluğu apaçık tek tedavi ve çözüm yoludur.

İslâmi yönetim ve yönetim nizamı hakkında ortaya konulan fikirlerin doğruluğunu ölçebilmek için okuyucu, demokrasiyi kendisine ölçü olarak almaktan ya da demokrasinin kavramlarının etkisi altında kalmaktan sakınmalıdır. Çünkü demokrasi dünya da öyle yaygınlaştı ki demokrasi adı tüm devletler, halklar ve ümmetler katında sanki yüksek bir idealmiş gibi kabul gördü. Demokrasinin anlamı ve demokrasi ile ne kastedildiği konusunda aralarında ihtilaflar bulunmasına rağmen tüm batı

devletleri demokrasiyi benimsedikten sonra doğudaki devletler de demokrasiyi benimsediler. Bu devletler demokrasi ve demokrasinin kavramları ile hemen hemen bütün müslümanları etkilediler. Müslümanlardan ister Hilâfet'i tekrar kurulmasının müslümanlara yüklenmiş bir farz olduğuna inananlar olsun isterse imamı Allah ve Rasül'ünün tayin ettiğine inananlar olsun birbirinden farksız olarak hemen hemen hepsi fikirlerini ortaya koyarken demokrasi adı altında ya da bazı demokratik fikirlerle ortaya koydular.

Bu nedenle bir karışıklığın olmaması için hükmetme yani yönetimle ilgili ortaya koyduğumuz fikirleri okuyup incelerken onun dışındaki fikirleri bilhassa demokrasi ve onun kavramlarını ölçü olarak almaması için okuyucuyu tekrar uyarıyoruz. Örneğin; öteden beri yönetim ve hükmetme üzerinde inceleme yapanlardan bazıları yaşadıkları ülkelerdeki yönetim şekillerini temel almakta ve yönetim nizamının şekillerini tarihten okuyup sonrada mantıki öncüllerle yönetim nizamı hakkında şunları yazmaktalar.

"Eğer yönetim, halkın tamamı ya da büyük bir kısmının yetkisine bırakılmışsa bu yönetim şekline "demokrasi" denir. Eğer yönetim bir azınlığın eline geçmişse bu yönetim şekline "Aristokrasi" denir. Fakat yönetim,diğer insanların yetkilerini kendisinden aldığı emrin kendisinden çıktığı tek bir idarecinin elinde ise bu yönetim şekline "krallık" adı verilir.

Yukarıda tanımları yapılan "yönetim çeşitleri" ile amaçladıkları kanun koyma ve otoritedir. Bütün yönetim şekilleri de kanun koyma ve otorite esası üzerine kurulurlar. Bu esaslardan hükümler, seçimler, oy verme hakkı vb. gibi yöntemler doğduğu gibi devlet şekilleri ve devletlerarası anlaşmalar da doğmaktadır.

Yukarıda ortaya konulan tanımlar genel ve özel olarak İslâmi fikirler değildirler. Hatta İslâmi fikirlerle bu fikirler arasındaki fark ve çatışma çok büyüktür. Zira İslâm'da yönetim nizamı çok özel ve üstün bir yönetim nizamı olan Hilâfet nizamıdır. Hilâfet nizamında hükmün çıkarılmasında, işlerin güdülmesinde ve dış ilişkilerde uygulanan şeriat halkın kendisinden bir azınlık ya da tek bir kişiden çıkan şeriat değil bizzat Allah'tan gelen şeriattir.

İslâm'ı benimseyen her ferd şeriatı bu anlayış içinde anlayabilir. Ferdi bu anlayışa ulaştıran Arapça'yı ve şer'î nasları bilmesidir ve bu fert şer'î nasları ve Arapça'nın sınırları içinde içtihat yapmaya mutlak hak sahibidir. İchtihat, şartlarına uygun olarak yapıldığında bu görüş, onu ortaya koyanın kendisi için ve benimseyen herkes hakkında şer'î görüş olur. Eğer bu kişi idareci ya da kadı ise bu görüşü ile insanlar arasında hükmedebilir. Ancak devlet başkanı olan Halife İslâm'a göre bir görüş ortaya koyarsa o görüş tek kanundur. Bütün tebaanın kendi görüşlerini terk etmeseler de kendi görüşleri doğrultusunda hareket etmeyi terk edip Halife'nin ortaya koyduğu hükme göre amel etmeleri ve sadece ona bağlanmaları şer'an farzdır. Ancak tebaa içindeki fertler kendi görüşlerini başkalarına da öğretmek ve bu görüş çerçevesinde İslâm'a davet etmekten men edilmezler.

İnsanların, İslâm dairesinde ve İslâm akidesine bağlı kalmak şartı ile fikir yürütülmeleri mübahtır. İster yasama ile ilgili olsun isterse yasama dışındaki konularda olsun tümünü İslâm akidesinden kaynaklanmış ya da İslâm akidesi üzerine bina edilmiş olması şartı ile insanların istedikleri gibi fikir yürütme hakları vardır.

Bu görüşümüz hüküm koyma ve fikir yürütme noktasına yöneliktir. Fakat yönetim konusuna gelince bu hüküm koyma (yasama)'dan başka bir konudur. Çünkü yönetimle kastedilen otoritedir, yönetim nizamı değildir. Yönetim nizamı yasama ile ilgili şer'î ahkamdandır. Şeriat otoriteyi ister erkek ister kadın olsun ümmetin her ferdine vermiştir. Her müslümanın sulta üzerinde hakkı ve bu hakkın gerekli kıldığı her şeye direkt olarak katılma hakkı vardır. Ümmet bu yetkiyi kullanarak kendine Allah'ın şeriatını uygulayacak bir kişiyi seçer ve Allah'ın kitabı ve Rasulullah'ın sünneti üzerine rıza ve isteğe bağlı olarak biat eder. Böylelikle Halife ile ümmet arasında Hilâfet akdi gerçekleşmiş olur. Bu akid ücret karşılığı yapılan bir akit (sözleşme) değildir. Yapılan akit şeriatın uygulanması için yapılmıştır. Ümmetin hizmeti ve menfaati için değil. Ümmet için asıl çıkar ve hizmet

şeriatın uygulanmasıdır. Çünkü şeriat ümmet ve alemler için bir rahmettir. Eğer ümmetin çıkarları şeriatla çelişirse farz olan şeriatın uygulanması olur. Bu nedenle eğer ümmet bir şer'î hükmü terk etmek isterse Halife ümmeti bu hükme boyun eğmeye zorlar eğer ümmet şeriatı terk ederse bu fikrinden geri dönünceye kadar ümmetle savaşması Halife'ye farz olur. Çünkü Halife şeriatı uygulamak için seçilmiştir. Ümmetin isteklerine boyun eğmek için değil. Üstelik ümmetin Halife'yi istediği gibi azletme yetkisi yoktur. Ancak bu hak belirli hallerde vardır. Bu belirli haller gerçekleştiğinde yani azil şartları yerine geldiğinde ümmetin azil yetkisi vardır. Halife ile savaşmak tek bir durumda farz olur o da Halife'nin İslâm'dan başkasını uygulaması durumudur. Halife'yi belirleyen kendisi olmasına rağmen Halife'nin konumu halkın elinde değil şeriatın elindedir.

Ancak yetki (sulta) ümmetin elindedir ve bu hak Halife'nin seçilmesi ile son bulmaz. Bilakis bu hak süreklilik arz eder. Halife'nin bulunduğu bu ortamda ümmet Halife'yi şeriatı tatbik ederken ve ümmetin işlerini güderken yaptıkları hakkında şer'î sınırlar içinde bir üslupla muhasabe ederken ümmet bu yetkisini kullanır. Ümmetin bu muhasebesini dikkate alıp dinlemesi ve ümmetin şikayetçi olduğu ve kendisinden sorduğu durumu ümmete izah edip açıklığa kavuşturması Halife üzerine farzdır. Hatta ümmet Halife'ye karşı silahlansa bile ümmetin şüphelerini giderip kendi doğru gördüğü yolu ümmete izah etmedikçe ümmetle savaşması Halife'ye caiz olmaz.

İşte İslâm'daki yönetim budur ve bu esas üzerine yönetim nizamı bina edilir. Ve İslâm'ın yönetim nizamı mevcut yönetim şekillerinin bir uzantısı ya da parçası değildir. Bilakis bu nizam içeriği ve şekli ile tektir. Bu nizam federatif bir nizam değil bir vahdet nizamıdır. Yani birden fazla siyasi varlığın, otoritenin ya da devletin birleşmesinden oluşan federasyona dayalı bir birlik değil ancak tek bir siyasi varlığa otoriteye dayalı bir nizamdır. Vahdet nizamını koruyup federasyon nizamını ortadan kaldırılması için vakit kaybetmeden savaş ilanı farz olur. Yani ümmetin başında birden fazla Halife'nin yani devletin bulunması kesinlikle caiz değildir. Ümmetin tek bir siyasi varlık olması şarttır. Ümmetin bu siyasi birliğini parçalayıp federasyon şeklinde birleşseler dahi birden fazla siyasi varlığa dönüşmelerini önlemek için gerekirse hemen savaş ilan edilir. Bu da şer'î nasların tespit ettiği kesin bir şer'î hükümdür.

İslâm'ın yönetim nizamında hükümet çeşitleri hatta hükümetler bulunmaz çünkü İslâm nizamına göre devlet ve hükümet ayrı ayrı şeyler değil aynı şeyler olup halife ve muavinler olarak tanımlanır. Fakat Halife'nin seçiminde ve biatında her müslümanın rıza ve ihtiyarının garanti altına alınması ve bu hakkın ümmetin her ferdine verilmesi gerekliliği gibi nizama ait detaylara gelince bunlar şer'î hükümlerin detaylara ait özel ve akitlere ait genel olarak getirdiği Hilâfet akdi ile ilgili hükümlerdir.

Seçme, oy verme ve görüş bildirme hürriyeti açısından kitapta zikrettiğimiz hükmün demokrasi nizamındaki benzerliğine rağmen bunu gerçek bir benzerlik saymak doğru değildir. Çünkü seçme, oy verme ve fikir hürriyeti vb. gibi hürriyetler demokrasi nizamının ortaya koyduğu hürriyetler kavramının sonuçlarıdır. Yukarıda söylenen rıza ve istek ise Hilâfet akdinde ve her akitte bulunan şartlardan çıkan bir sonuçtur. Eğer halife seçilirken rıza ve istek söz konusu olmazsa bu akit batıl olur ve şer'an bir Halife seçilmiş olmaz. Seçimlerde hürriyetlerin garanti edilmesi ile Hilâfet akdine rıza ve isteğinin gerçekleşmesinin garanti altına alınması arasındaki fark şudur. Seçme hürriyeti insanlar için bir hükümdür. Eğer bu hürriyet gerçekleşmezse akdin sıhhati bozulmaz. Ancak rıza ve istek akdin hükmüdür. İnsanların hükmü değildir. Eğer rıza ve istek gerçekleşmemiş olsa akit batıl olur ve gerçekleşmez.

Bu ve benzeri İslâmi fikirlerin tümü, demokrasinin fikirlerinden tamamen farklıdır. Aynı zamanda İslâmi fikirler aristokrasi, krallık, imparatorluk oligarşi, federatif devlet fikirlerinden de açıkça farklıdır. Eğer İslâm'ın yönetim nizamı olan Hilâfet incelenecek ise onun diğer nizamlardan ayrı seçkin bir nizam olduğu ve gerçeklerle uyumlu olduğuna itibar ederek incelenmelidir. Ya da bu inceleme yönetim konusunda tarafımızca zikredilen bu fikirlerin kendisinden çıktığı şer'î deliller itibara alınarak yapılmalıdır.

İşte bu esasa dayalı olarak okuyucudan Hilâfet Sistemi gibi bir siyasi konuyu incelerken şu hususlara dikkat etmesini talep ediyoruz.

Okuyucu bu siyasi incelemeyi diğerlerinden tamamen farklı seçkin ve özel bir yönetim nizamının incelenmesi olarak algılamalıdır. Hilâfet Nizamı, ister insanların yönetiminde uygulanması gereken yönetim nizamının gerçeğine uygunluğu veya reailleteye uygunluğu açısından, isterse fikirlerin Allah'ın kitabı ve Rasulullah (ﷺ)'in sünnetinden doğan esaslara uygunluğu açısından olsun bu fikirlerin doğruluğunun ve sıhhatinin ölçülmesi noktasında beşeri nizamlardan birinin ismini ve fikrini ölçü olarak almamalıdır.

